

Δημήτριος Άπ. Καραμπερόπουλος
Διδάκτωρ Ιστορίας τής Ιατρικής

ΤΟ ΙΑΤΡΙΚΟ
«ΛΕΞΙΚΑΚΙ»
ΤΟΥ 1794

Συμβολή στην
διαφωτιστική προσπάθεια
τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννη Νικολίδη τοῦ Πίνδου

**Τὸ Ἱατρικὸ «Λεξικάκι»
τοῦ 1794**

Δημήτριος Άπ. Καραμπερόπουλος
Διδάκτωρ Ιστορίας τῆς Ιατρικῆς

**Τὸ Ἰατρικὸ «Λεξικάκι»
τοῦ 1794**

Συμβολὴ στὴν
διαφωτιστικὴ προσπάθεια
τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννη Νικολίδη τοῦ Πίνδου

Τίτλος: Τὸ Ἱατρικὸ «Λεξικάκι» τοῦ 1794

ISBN: 978-960-6733-35-2

© **Δημήτριος Καραμπερόπουλος**, παιδίατρος
Διδάκτωρ Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Πρόεδρος Ἐπιστημονικῆς Ἐταιρείας Μελέτης
Φερόν-Βελεστίνου-Ρήγα
Μιλτιάδου 3, 145 62 Κηφισιά - Ἀθήνα
Τηλ.: 210 8011066, 6944 304968
e-mail: karamber@otenet.gr
www.karaberopoulos.gr

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑΜΟΥΛΗ Α.Ε.

ΓΡΑΦΕΙΑ - ΧΟΝΔΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ:
ΑΒΕΡΩΦ 2, ΑΘΗΝΑ, Τ.Κ. 104 33 ΤΗΛ.: 2105238305, FAX: 2105238959
e-mail: info@stamoulis.gr Ἱστοσελίδα: www.stamoulis.gr
FACEBOOK: [@stamoulispublications](https://www.facebook.com/stamoulispublications) – INSTAGRAM: [stamoulispublications](https://www.instagram.com/stamoulispublications)

Εἰσαγωγή

Κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ δέκατου ὀγδόου αἰῶνος καὶ τὶς δύο προεπαναστατικὲς δεκαετίες μεταφράζονται καὶ συγγράφονται ἰατρικὰ βιβλία στὴν ἀπλῆ κυρίως ἑλληνικὴ γλῶσσα μὲ σκοπὸ τὸ φωτισμὸ τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων σὲ θέματα ὑγείας μὲ τὴν παράλληλη καταπολέμηση τῆς δεισιδαιμονίας, τῶν προλήψεων καὶ τῆς ἀγυρτείας. Γιὰ τὰ ἔντυπα αὐτὰ βιβλία μὲ ἰατρικὲς γνώσεις, τὰ ὁποῖα δείχνουν τὴν μεταφορὰ τῆς ἰατρικῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης ἀπὸ τὴν Εὐρώπη στὸν ἑλληνικὸ χῶρο, μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ τὴν σχετικὴ διδακτορικὴ μας διατριβή¹. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ βιβλία εἶναι τοῦ ἰατροφιλόσοφου τῆς Βιέννης Ἰωάννη Νικολίδη μὲ τίτλο, *Ἑρμηνεία περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ θεραπεύεται τὸ γαλλικὸν πάθος, ἤγουν ἡ μαλαφράντζα*², Βιέννη 1794, τὸ ὁποῖο, μάλιστα ἔχει χαρακτηριθεῖ ὡς ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἀφροδιολογία³.

Ὁ ἰατρὸς Ἰωάννης Νικολίδης γεννήθηκε τὸ 1745, ὅπως ἀναγράφεται στὸν Κατάλογο τῶν διδακτόρων ἰατρῶν τῶν ἐτῶν 1752-1821 τῶν Ἀρχείων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης, ἀπὸ ὅπου λάβαμε σχετικὲς φωτοτυπίες. Κατάγονταν

1. Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ἡ μεταφορὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς γνώσης μέσῳ τῶν ἐντύπων ἰατρικῶν βιβλίων κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ (1745-1821)*, Διδακτορικὴ διατριβὴ στὴν Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήνα 1996, καὶ *Ἡ ἰατρικὴ εὐρωπαϊκὴ γνώση στὸν ἑλληνικὸ χῶρο 1745-1821*, Βιβλιοθήκη Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς, ἀρ. 1. Ἐκδόσεις Ἀθ. Σταμούλη, Ἀθήνα 2003.
2. Γ. Λαδᾶ, Δ. Χατζηδήμου, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τῶν ἐτῶν 1791-1795*, Ἀθήνα 1970, ἀρ. 164, σ. 289-297.
3. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Ἡ πρώτη ἑλληνικὴ “Ἀφροδιολογία” τοῦ 1794», *Ἀρεταῖος*, τόμ. 6, τεύχ. 22, Ὀκτ.-Δεκ. 2002, σ. 249-252. Καὶ ἀνεξάρτητῃ ἔκδοσι, Ἀθήνα 2006, (σσ. 10).

ἀπὸ τὴν Γράμμοστα τῆς Μακεδονίας, (βρίσκεται στὸν Νομὸ Καστοριάς), ὅπως ἐξάλλου τὴν μνημονεύει «Joannes Nicolides, Macedo Grammostensis» καὶ στὴν διδακτορικὴ του διατριβή⁴, πὺ ἐξέδωσε τὸ 1780. Γιὰ αὐτὸ ἐξάλλου ἀναγράφει στὸ ὄνομά του τὸ «Πίνδος», ὡς καταγόμενος ἀπὸ τὴν Πίνδο τῆς Μακεδονίας. Προσθέτουμε ὅτι τοῦ ἀπονεμήθηκε ὁ τίτλος τοῦ εὐγενοῦς ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδο Β΄, ὅπως χαρακτηριστικὰ ὁ ἴδιος τὸ ἀναγράφει στὸ βιβλίον του καθὼς καὶ ἡ *Ἐφημερίς*⁵ τῶν Ἀδελφῶν Πούλιου στὶς 30 Μαΐου 1791.

Στὶς πρῶτες σελίδες τοῦ βιβλίου του, ὁ Νικολίδης ἔχει τὸ οἰκόσημο τῆς εὐγενείας του, στὸ βᾶθρο τοῦ ὁποῖου εἶναι γραμμένο μετὰ τὸ ὄνομά του καὶ τὰ ἀρχικὰ «E.I.P.I.Δ.I.», πὺ σημαίνουν «Εὐγενὴς τοῦ Ἱμπερίου Ρωμάνων Ἰατροφιλοσόφον καὶ Διδάσκαλος τῆς Ἰατρικῆς». Παραθέτει ἕνα κείμενο τοῦ Ἱπποκράτους ἀπὸ τὸ «Περὶ παθῶν» 1, πὺ τὸ ἀποδίδει καὶ στὰ νεοελληνικὰ γιὰ νὰ γίνει κατανοητὸ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες του, στοιχεῖο κι' αὐτὸ τῆς διαφωτιστικῆς προσπάθειάς του, νὰ παρουσιάζονται τὰ ἀρχαῖα ἱατρικὰ κείμενα στὴν καθομιλουμένη ἀπλή γλῶσσα. Ἐπισημαίνουμε ὅτι τὰ ἀρχαῖα κείμενα πὺ ἀναγράφονται στὰ ἱατρικὰ βιβλία τῆς ἐποχῆς σπάνια ἀποδίδονται στὴν ἀπλή γλῶσσα, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Νικολίδη⁶. Στὴν πέμπτη σελίδα ἔχει τὴν ἀφιέρωση τοῦ βιβλίου, «Ἀφιερωμένον εἰς τὸ περικλεῆς γένος τῶν Ρωμαίων πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν», ἐνῶ στὴν ἕκτη

-
4. É. Legrand, *Bibliographie Hellénique, 18ου αἰ.*, τόμ. II, ἀρ. 995. Θωμᾶ Παπαδόπουλου, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία*, τόμ. Α΄, ἀρ. 4421. Ἀντίτυπο τῆς διατριβῆς τοῦ Ἰωάννη Νικολίδη ἀπόκειται στὴν Αἴθουσα Σπανίων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων.
 5. *Ἐφημερίς, Βιέννη, ἔτος 1791*. Ἀνασυγκρότηση τῆς σειρᾶς σὲ φωτοτυπικὴ ἐπανάκδοση ἀπὸ τὸ Κέντρο Ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐπιμέλεια Λεάνδρου Βρανούση, Ἀθήνα 1995, σ. 201.
 6. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Ἀρχαῖοι Ἑλληνες ἱατροὶ σὲ ἱατρικὰ κείμενα τοῦ Νεότερου Ἑλληνισμοῦ», *Δελτίο Α΄ Παιδιατρικῆς Κλινικῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*, τόμ. 68, τεύχ. 3, 2018, σ. 39-49.

σελίδα ἐμφαντικὰ ὁ Νικολίδης ἀναγράφει μία χαρακτηριστικὴ φράση γιὰ τὴν αὔξηση καὶ διάδοση τῆς ἀφροδισίου νόσου, τῆς μαλαφράντζας, «Ὁ πουτανισμὸς διαδίδει τὴν μαλαφράντζα καὶ ὁ τζαρλατανισμὸς τὴν αὐξάνει».

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ «Προοίμιον» τοῦ βιβλίου μὲ τὴν ἰδιαίτερη σελιδαρίθμηση, σ. 7-48, ὅπου γίνεται ἀναφορὰ στὴν ἱστορία τῆς νόσου, τὴν ἐμφάνισή της καὶ τὴν ὀνοματολογία της. Χαρακτηριστικὰ σημειώνει, «Τότε (δηλ. στὶς ἀρχὲς τοῦ 16ου αἰ.) αὐτὴ ἢ ἀρρωστία, ὄντας ἀκόμι νέα καὶ ἀγνώριστη, δὲν εἶχεν ἀκόμι κανένα ὄνομα κύριον, ἀμὴ κάθε ἔθνος τὴν ὀνόμαζε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἢ τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὴν ἔλαβεν. Ὅθεν οἱ Φραντζέζοι, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἔλαβον τότε ἀπὸ τοὺς Νεαπολιτάνους, τὴν ὀνόμαζαν πάθος νεαπολιτάνικον... Οἱ Ἰταλοὶ ὁμῶς θαρροῦντες ὅτι τοὺς τὴν ἔφεραν οἱ Φραντζέζοι, τὴν ὀνόμαζαν πάθος φραντζέζικον, ἤγουν μαλφραντζέζε, ὅθεν προέρχεται καὶ τὸ ρωμαϊκὸν ὄνομα μαλαφράντζα» (σ. 16). Ἐπισημαίνεται ὅτι γιὰ τὴν ἱστορία τῆς μαλαφράντζας (=σύφιλις) γίνεται ἀναφορὰ στὴν Ἱστορία τῆς ἱατρικῆς τοῦ Κοραῆ, ποὺ μετέφρασε ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ στὴ γαλλικὴ γλῶσσα τὸ 1798, καθὼς καὶ ἐκείνη τοῦ Σεργίου Ἰωάννου, *Πραγματείας Ἰατρικῆς*, τοῦ 1818, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ σὲ ἐλληνικὸ βιβλίον ἀπαντᾶται ὁ ὅρος «συφιλιτὶς νόσος»⁷. Ὡστόσο, τονίζεται ὅτι ὁ ὅρος «σύφιλις» χρησιμοποιήθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1530 ἀπὸ τὸν Φρακαστόρο (Hieronymi Fracastoro, 1484-1553), στὸ ποίημά του «*Syphilis siuue morbus gallicus*», (Σύφιλις ἢ γαλλικὴ νόσος)⁸.

7. Ἀδαμαντίου Κοραῆ, *Esquisse d' une Histoire de la Medecine et de la Chirurgie*, Παρίσι 1798, Πρόλογος. Σεργίου Ἰωάννου, *Πραγματείας ἱατρικῆς*, Κωνσταντινούπολις 1818, σ. 176.

8. F. Garrisson, *An Introduction to the History of Medicine*, ἐπανατύπωση τέταρτης ἐκδόσεως W. E. Saunders Company, Philadelphia and London, 1961, σ. 233. Arturo Castiglioni, *Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς*, ἐλληνικὴ μετάφραση, Ἀθήνα 1961, τόμ. I, σ. 428-430. Werner Schreiber and Friedrich Karl Mathys, *Infectio. Infectious diseases in the History of Medicine*,

Στὸ Προοίμιον τῆς ἔκδοσης τοῦ βιβλίου του ὁ Νικολίδης ἀναγράφει τοὺς ἰδιαίτερους λόγους, οἱ ὅποιοι ἔγιναν αἰτία νὰ γράψει τὸ βιβλίον του, «Ἐπειδὴ καὶ εἶχα βαρεθῆ ἀπὸ τὰ πάρα πολλὰ καὶ σχεδὸν καθημερινὰ παρακαλέματα καὶ ἐδῶ εἰς Βιένναν καὶ ἀπὸ διάφορα μέρη διὰ γραμμάτων τους... ζητούντες χωρὶς ἄλλο ἀπὸ ἐμὲ διὰ νὰ ἐκδώσω ἓνα παρόμοιον βιβλίον εἰς τὰ ρωμαίικα πρὸς ὄφελος τῆς Κοινότητος» (σ. 24). Προσθέτει, ἐπὶ πλέον, τὴν ἰατρικὴ εὐθύνη, ποὺ ἔνοιωθε γιὰ τοὺς ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι ἔπεφταν στὰ χέρια τζαρλατάνων, ὅπως σημειώνει μὲ ἔμφαση, «Ἐπειδὴ καὶ ἔβλεπα κάθε ἡμέραν εἰς τὴν ἰατρικὴν μου πρᾶξιν, τὰ ὅσα κακὰ ἀκολουθοῦν ἀπὸ τὴν μαλαφράντζαν εἰς τοὺς δυστυχημένους καὶ ταλαιπώρους ἀνθρώπους καὶ μάλιστα νέους, ὅπου ἢ διὰ κακὴν τύχην καὶ γνῶσιν... παραδίδονται ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς χέρια τολμηρῶν καὶ ἀσυνειδήτων καὶ πομπιωμένων τζαρλατάνων ἢ λωλῶν γυναικαρίων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ σακατεύονται».

Ὡστόσο, ἔντονα ὁ Νικολίδης τονίζει ὅτι, γιὰ νὰ καταπολεμηθοῦν οἱ ἰατροκάπηλοι καὶ τσαρλατάνοι, θὰ πρέπει νὰ ἐκδοθοῦν ἰατρικὰ διαφωτιστικὰ βιβλία καὶ «νὰ ἐξηγηθοῦν καταλεπτῶς ἡ ἀρρωστία καὶ αἱ αἰτίαις τῆς, ὁμοίως καὶ ὅλα τὰ κακὰ, ὅπου γεννῶνται ἀπὸ αὐτήν, διὰ νὰ λάβῃ ὁ λαὸς μίαν ἐντελεστάτην εἶδησιν καὶ μίαν σωστήν καὶ καθαρὰν ἰδέαν τούτου τοῦ πάθους» (σ. 30). Προσθέτει ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ «θεατρισθοῦν οἱ ψευτῆ καὶ τὰ καμώματα τῶν πομπιωμένων τζαρλατάνων, διὰ νὰ ἰξεύρῃ ὁ λαὸς καὶ νὰ ἀποφεύγῃ τὰ ἄτακτα καὶ τζαρλατάνικα ἰατρικὰ τους, ὅπου δίδουν» (σ. 31). Ἐπισημαίνουμε ὅτι ἐναντίον τῶν καπήλων τῆς ἰατρικῆς, ποὺ ἀποκαλοῦνταν «τζαρλατάνοι, σακουλαραῖοι, κυκλοφόροι, νομιζόμενοι ἰατροί, ἰατροκάπηλοι», ἔχουν γράψει ἀκόμη ὁ Γεώργιος Ζαβίρας, ὁ Γεώργιος Βεντότης, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ὁ ὁποῖος μάλιστα συμβούλευε τοὺς

Βασιλεία 1987, σ. 66-68, ὅπου καταχωρίζονται καὶ σελίδες τοῦ ποιήματος ἀπὸ τὴν ἔκδοση τοῦ 1536.

προεστούς, δημογέροντες καὶ ἀρχιερεῖς τῆς Ἑλλάδος, πῶς «ἂν θέλετε νὰ ἐξαλείψετε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τους ἱατροκαπήλους ἀνάγκη εἶναι νὰ αὐξήσετε δι' ἰδίας ἐπιμελείας καὶ δαπάνης τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀληθινῶν ἱατρῶν». Ἐπίσης, ὁ Δημήτριος Γοβδελάς καὶ ὁ Κων. Καραθεοδωρῆς⁹.

Ἐπὶ πλέον, ὁ Νικολίδης ἐπισημαίνει τὴν ἔλλειψη στὰ ἑλληνικὰ παρόμοιου διαφωτιστικοῦ βιβλίου γιὰ τὴν μολυσματικὴ μαλαφράντζα, «μόνον εἰς τὰ ρωμαϊκά δὲν εἶχεν εὐγὴ εἰς τὸ φῶς ἕως τώρα κανένα παρόμοιον βιβλίον»¹⁰, ὅπως ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔρευνά μας, ἡ ὁποία ἔδειξε ὅτι μέχρι τὸ 1794 δὲν εἶχε ἐκδοθεῖ στὰ ἑλληνικὰ βιβλίο σχετικὸ γιὰ τὰ ἀφροδίσια νοσήματα. Μάλιστα, χαρακτηρίζει τὴ μαλαφράντζα ὡς «ἀφροδισιακὴ πανούκλα» διότι, ὅπως ἐπισημαίνει, μὲ τὸ «φαρμάκι» της, (ἔτσι ἀποκαλεῖ τὸ αἷτιο τῆς νόσου, διότι δὲν εἶχε ἀνακαλυφθεῖ ἀκόμη ἡ σπειροχαίτη), ὁ ἀσθενὴς μολύνει ἐπὶ πλέον τὰ παιδιὰ του καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Ἐπίσης, ὀνομάζει τὴ νόσο «παγκόσμιον πάθος», διότι ἔχει ἐξαπλωθεῖ σὲ ὅλο τὸν κόσμον. Θεωρεῖ τὴ γνώση καὶ ἐκδοσὴ σχετικῶν ἱατρικῶν βιβλίων, ὡς τὸν καλλίτερο τρόπο γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀφροδισίου αὐτῆς νόσου¹¹. Γι' αὐτὸ ἐξ ἄλλου γράφει τὸ ἐπιστημονικὸ του βιβλίο γιὰ τὸ γαλλικὸ πάθος, τὴ μαλαφράντζα, καὶ μάλιστα σὲ ἀπλὴ γλῶσσα γιὰ νὰ εἶναι κατανοητὰ ἀπὸ τὸν λαὸ τὰ ὅσα γράφει.

Στὸ βιβλίο του ὁ ἱατρὸς Νικολίδης καταγράφει τὴν ἐμπειρία του μὲ τὴν παράθεση πολλῶν περιστατικῶν ἀσθενῶν του καὶ ἐπὶ πλέον μεταφέρει τὴν εὐρωπαϊκὴ ἐπιστημονικὴ

-
9. Βλ. Γεωργίου Ζαβίρα, *Ἰατρικαὶ παραινέσεις*, Πέστη 1787, σ. 2. Γεωργίου Βεντότη, *Νουθεσίαι εἰς τὸν λαόν*, τόμ. Β', Βενετία 1780, σ. 193 κ. ἔξ. Ἀδαμαντίου Κοραῆ, *Ἱπποκράτους, Τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων*, Παρίσι 1816, Πρόλογος, σ. νε'. Δημ. Γοβδελά, *Οἰκονομία πρακτικὴ*, Βιέννη 1816, σ. 223. Κων. Καραθεοδωρῆ, *Ἵγιεινὰ παραγγέλματα*, Παρίσι 1829, σ. 149.
 10. Ἰωάννου Νικολίδη, *Ἑρμηνεῖα περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ θεραπεύεται τὸ γαλλικὸν πάθος, ἡγουν ἡ μαλαφράντζα*, Βιέννη 1794, Προοίμιον, σ. 23.
 11. Ἰωάννου Νικολίδη, *Ἑρμηνεῖα...ὁ.π.*, Βιέννη 1794, Προοίμιον σ. 29.

γνώση μὲ τὸ κείμενο, «Ἱατροπρακτικὴ Διδασκαλία περὶ τοῦ γαλλικοῦ πάθους, ἥγουν Μαλαφράντζας», τὸ ὁποῖο, ὅπως ἔχουμε δεῖξει μὲ τὴν ἔρευνά μας¹², τὸ ἔλαβε ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἱατρικῆς τῆς Βιέννης Anton Staerck. Ἔχουμε ὑπόψιν τὴ λατινικὴ ἔκδοση, *Praecepta Medico-Practica*, Βιέννη 1791, καὶ τὸ ἀντίστοιχο κείμενο εἶναι στὸ δεῦτερο τόμο, σ. 231-286.

Σημειώνουμε ὅτι τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου ἔχει τὸν τίτλο «Περὶ τοῦ γαλλικοῦ πάθους ἥγουν μαλαφράντζας ἐν γένει» καὶ περιλαμβάνει τὰ ἀκόλουθα κεφάλαια:

«Τὸ γαλλικὸν πάθος εἶναι κρυφὴ πανοῦκλα. Γεννᾶται ἀπὸ μόλευμα. Τὸ μόλευμα γίνεται μὲ τὸν συνουσιασμό. Κληρονομεῖται ἀπὸ τοὺς γονεῖς. Διαδίδεται μὲ τὸ βύζασμα. Τὸ ἀφροδισιακὸν φαρμάκι ἐνεργεῖ πρῶτον εἰς τὸ μολευμένον μέρος. Μολεῦει ὅλους τοὺς χυμοὺς τοῦ σώματος. Πρῶτα σημεῖα τοῦ μολεύματος. Ἡ ἀρρωστία κυριεῖται τὰ κόκκαλα τοῦ σώματος. Προξενεῖ εἰς αὐτὰ σφοδροὺς πόνους. Φαγαιδενικὰ ἔλκη μέσα εἰς τὸ λαιμὸν καὶ εἰς τὸ στόμα, εἰς τὸν οὐρανίσκον, καὶ εἰς τὴν μύτην. Κάμνει μεγάλα φαγαιδενικὰ ἔλκη εἰς τὸ σῶμα. Κάμνει ραγάδες. Προξενεῖ τυφλότητα. Κυριεῖται τὰ ἐντόσθια τοῦ σώματος. Ἀφανίζει τὰ γεννητικὰ μόρια.

Περὶ γονορροίας ἀφροδισιακῆς ἥγουν σκουλαμέντου.

Περὶ ἀφροδισιακῶν βουβῶνων.

Περὶ θεραπείας τῶν ἀφροδισιακῶν πρισμάτων τῶν ὀρχιδίων.

Περὶ θεραπείας τῶν ἀποστημάτων εἰς τὸ περίναιον.

Περὶ γαγγραινῆς τῆς ψωλῆς, τῶν ἀφροδισιακῶν βουβῶνων καὶ ὀρχιδίων καὶ θεραπείας τῆς.

Περὶ θεραπείας τῆς ἀφροδισιακῆς κυνάγχης καὶ ὀφθαλμίας, τῶν ἀφροδισιακῶν ἔλκων τοῦ λαιμοῦ τῆς μύτης.

12. Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ἰωάννης Νικολίδης καὶ Anton Stoerck. Ταύτιση κειμένου τοῦ βιβλίου «Ἑρμηνεῖα περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ θεραπεύεται τὸ γαλλικὸν πάθος, ἥγουν ἡ μαλαφράντζα», Βιέννη 1794. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τοῦ Πανελληνίου Συνεδρίου Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός. Απόπειρα μίας νέας ἐρευνητικῆς συγκομιδῆς, Κοζάνη 1999, Ἀθήνα 1999.*

Περὶ θεραπείας τῶν ἀφροδισιακῶν κονδυλωμάτων.

Περὶ θεραπείας τοῦ ἀφροδισιακοῦ συνεχοῦς πυρετοῦ καὶ τῆς ἀφροδισιακῆς φλεγμονῆς.

Περὶ θεραπείας τῶν ἀφροδισιακῶν ἀρρωστιῶν εἰς ταῖς γυναῖκας».

Γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς Ἕλληνας ἀναγνώστες στὴ θεραπεία τῆς ἀρρώστιας, ὁ Νικολίδης ἐπὶ πλέον παραθέτει ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ καθηγητοῦ Σταῖρκ 76 ἱατρικὲς συνταγὲς στὰ λατινικά, τὶς ὁποῖες μεταφράζει στὰ ἑλληνικά, μὲ ἐπεξηγηματικὰ σημεῖωματα γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ τὴ χρῆση τους. Ἐπίσης, ἀναγράφει τὸν τρόπο παρασκευῆς τῶν σχετικῶν φαρμάκων, «Μίαν ρωμαϊκὴν ἐρμηνεῖαν κατασκευῆς Ἰατρικῶν» καὶ προσθέτει μίαν ἐπεξήγηση γιὰ τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ στὴν παρασκευὴ τῶν φαρμάκων, γιὰ νὰ ὑπολογίζουσι τὰ συστατικὰ τῆς συνταγῆς καὶ νὰ μὴ γίνονται λάθη, «Μίαν ἀπλὴν ἐξήγησιν τῶν βαρυδίων καὶ μέτρων τῆς Ἰατρικῆς», καὶ ὅπως παρατηρεῖ «νὰ μὴ ἤμπορῆ νὰ σφάλῃ τινὰς κατ' οὐδένα τρόπον». Στὴν διαφωτιστικὴ προσπάθειά του ὁ Νικολίδης ἀναγράφει καὶ τὰ βότανα, τὰ ὁποῖα περιέχονται στὶς συνταγὰς, στὰ λατινικά καὶ ἑλληνικά, «Ἐναν κατάλογον ὄλων τῶν ἀπλῶν Ἰατρικῶν, χόρτων, φύλλων, ριζῶν, καὶ τὰ ἐξῆς ὅπου περιέχονται εἰς ταῖς ριτζέταις, ὅπου εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν παροῦσαν Ἐρμηνεῖαν».

Καὶ στὸ τέλος τοῦ πρώτου μέρους παραθέτει ἓνα μικρὸ λεξικό, τὸ ὁποῖο παρουσιάζουμε στὴ συνέχεια, μὲ 381 λήμματα, μὲ τίτλο, «Ἐνα Λεξικάκι κατὰ ἀλφάβητον, ὅπου περιέχει καὶ ἐξηγεῖ ἀπλὰ ρωμαϊκά σχεδὸν ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἀρρωστειῶν καὶ μελῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως καὶ ὄλαις ταῖς λέξεσι καὶ φράσεσι, ὅπου εὐρίσκονται μέσα εἰς αὐτὴν τὴν Διδασκαλίαν καὶ ὅπου ἤμποροῦν νὰ προξενήσουσι μεγάλην δυσκολίαν διὰ νὰ καταλάβῃ σωστῶς τὸ νόημα ὁ ἀναγνώστης ὅπου δὲν ἐσπούδαξε τὰ μαθήματα τῆς Ἰατρικῆς» (σ. 40).

Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου ὁ Νικολίδης περιγράφει διάφορες περιπτώσεις ἀσθενῶν ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἱατρικὴ

του πρακτικῆ με τις διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς μαλαφράντζας καὶ τὸν τρόπο θεραπείας τους. Στὴν τελευταία σελίδα τοῦ βιβλίου καταπολεμᾷ ὡς ἰατρικῶς ἀντιεπισημονικὴ τὴν ἀντίληψη, πὸν κυκλοφοροῦσε στὸ λαό, ὅτι τάχα γιὰ νὰ θεραπευθεῖ κάποιος ἀπὸ τὸ γαλλικὸ πάθος, τὴ σύφιλη, θὰ πρέπει νὰ συνουσιασθεῖ με ἕγκυο γυναῖκα ἢ με παρθένο κόρη.

Ὁ διαφωτιστικὸς ρόλος τοῦ ἱατροῦ Ἰωάννη Νικολίδη συμπληρώνεται με τὴν χρῆση τῆς ἀπλῆς γλῶσσας, ὥστε νὰ εἶναι καταληπτὰ ἀπὸ τὸν λαὸ τὰ ὅσα γράφει γιὰ τὴν μαλαφράντζα, ὅπως χαρακτηριστικὰ σημειώνει, «τὸ ἔγραψα ἀπλᾶ ρωμαίικα, διὰ νὰ τὸ καταλαμβάνη κάθε ἀπλὸς Ρωμαῖος, καὶ νὰ λάβῃ ὄφελος ἀπὸ αὐτό» (σ. 47). Καὶ συμπληρώνει ὅτι χρησιμοποίησε καὶ λέξεις «τουρκορωμαίικαις ἢ φραγκορωμαίικαις» καὶ ἐπὶ πλέον λαϊκὰ «ὀνόματα τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρώπου», ἂν καὶ γνώριζε ὅτι στὴν ἀκοή καὶ στὴν ἀνάγνωση θὰ προκαλοῦν «μεγάλην ἀηδίαν καὶ μάλιστα εἰς τοὺς πάρα χρηστοθήεις καὶ σωφρονεστέρους καὶ ἀπλουστέρους τοῦ Γένους». Ὡστόσο, συμπληρώνει ὅτι τὸ βιβλίον δὲν τὸ ἔγραψε γιὰ τοὺς «Διδασκάλους τῆς Ἰατρικῆς, ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους» (σ. 48).

Συμπληρώνουμε ὅτι ὁ Νικολίδης χρησιμοποιοῖ τοὺς ὄρους «Ρωμαῖος-οι», «τὸ γένος τῶν Ρωμαίων», «ρωμαίικη φαρμακοποιῖα», «ρετζέταις λατινικὰ καὶ ρωμαίικα», «ἀπλᾶ ρωμαίικα», ὅπως διαπιστώνεται κυρίως στὸ «Προοίμιον», ὅπου, ὡστόσο, μία φορὰ στὴ σ. 39, ἀναγράφει καὶ τὸν ὄρο «ἑλληνικὰ γράμματα», ὅταν στὶς συνταγὰς ἀναφέρει ὅτι ἀποδίδει τὰ λατινικὰ ὀνόματα τῶν φαρμάκων με «ἑλληνικὰ γράμματα». Σημειώνουμε ὅτι τοὺς ἴδιους ὄρους χρησιμοποιοῖ καὶ ὁ διαφωτιστὴς τῆς ἐποχῆς Δημήτριος Καταρτζῆς, τὰ κείμενα τοῦ ὁποίου παρουσίασε ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς¹³.

Ὡστόσο, παρατηροῦμε ὅτι κατὰ κανόνα οἱ συγγραφεῖς ἐκείνης τῆς περιόδου χρησιμοποιοῦν τὸν ὄρο «Ἑλληνες»

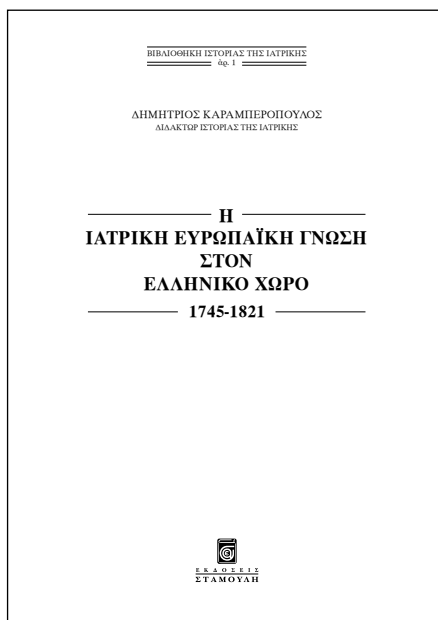
13. Δημητρίου Καταρτζῆ, *Δοκίμια*, ἐπιμέλεια Κ.Θ. Δημαρᾶ, Ἑρμῆς, Ἀθήνα 1974.

ἢ σπανιότερα τὸν ὄρο «Γραικοί», ὅπως ἐνδεικτικὰ ἀναφέρομε: Ὁ λόγιος Ἰωάννης Ἀδάμης, *Σύντομος ἐρμηνεία περὶ ἐνεργείας φαρμάκων*, 1756, χρησιμοποιοῖ τὸ «Γραικοί», ὅπως «σημερινοὶ Γραικοί», «κοινὴ τῶν Γραικῶν διάλεκτος», ἀλλὰ καὶ «ἐλληνικὴ γλῶσσα». Ὁ ἰατρὸς Θωμᾶς Μανδακάσης¹⁴ στὸν πρόλογο τῆς δίγλωσσης διδακτορικῆς του διατριβῆς ἀναγράφει «Ἕλληνες» καὶ λατινικὰ «Graecos». Ὁ Γεώργιος Ζαβίρας στὸν πρόλογο τοῦ βιβλίου, πὸ μετέφρασε μὲ τίτλο *Ἰατρικαὶ παραινήσεις*, Πέστα 1787, ἀναγράφει «Ἑλλάς», «Ἕλληνες» καὶ στὰ λατινικὰ «Graecia» καὶ «Graecos», «Ἑλληνικὸν Γένος», «ἀπλὴ ἐλληνικὴ γλῶσσα». Ὁ ἰατρὸς Κωνσταντῖνος Μιχαήλ, *Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς τῶν πεπαιδευμένων ὑγείας*, Βιέννη 1785, ἀναφέρει «Ἑλλήνων διάλεκτος», «ἀπλοελληνιστὶ μεταφρασθὲν» καὶ ἀργότερα ὁμως, τὸ 1794, στὸ βιβλίο του *Διαιτητικὴ* χρησιμοποιοῖ τοὺς ὄρους «Γραϊκία» καὶ «Γρακοί». Ὁ Γεώργιος Βεντότης, *Νουθεσία εἰς τὸν λαόν*, Βενετία 1780, ἀναγράφει «ἀπλὴ τῶν Ἑλλήνων φράσις».

Ὅμοίως, ὁ ἰατρὸς Κήρυκος Χαιρέτης, *Ἐγχειρίδιον τῆς τῶν ζώων οἰκονομίας*, Βενετία 1798, ἀναφέρει «τῶν Ἑλλήνων παῖδες», «Ἑλλάς». Ὁ ἰατρὸς Δημήτριος Πούλου, *Λόγος εἰσαγωγικὸς εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Λιναϊκῆς Ἐταιρείας τῆς Λόνδρας*, Βενετία 1807, ἔχει τοὺς ὄρους «Ἑλλάδα», «Ἕλληνες», «Ἑλληνικὸν Γένος». Ὁ ἰατρὸς Ἀναστάσιος Γεωργιάδης, *Ἰατροφιλοσοφικὴ ἀνθρωπολογία*, Βιέννη 1810, γράφει «νέα

14. Ἐπίσης, ὁ Μανδακάσης καὶ στὸ ἄλλο θρησκευτικό-φιλοσοφικὸ βιβλίο του, *Περὶ ἀοράτων διὰ τῶν ὀρατῶν ἐννοουμένων πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ἀλῶν διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν εἰς αἴσθησιν πιπτόντων καὶ γινωσκομένων πραγμάτων*, Λιψία 1760, ἀναγράφει μόνο τοὺς ὄρους «Ἑλλήν», «ἐλληνικός», ὅπως ἐνδεικτικὰ παρατίθενται σχετικὲς φράσεις, «τὸ εὐγενὲς καὶ φιλομαθὲς γένος τῶν Ἑλλήνων», «οἱ προπάτορες ἡμῶν Ἕλληνες», «τὸ ἀλφάβητον τὸ ἐλληνικόν», «Ὅμοίως τὴν σήμερον, ἕνα μικρὸν καὶ ἀνήλικον παιδί εἰς ὀλίγον καιρὸν μαθάνει τὴν ἐλληνικὴν γραμματικὴν». Εὐχαριστίες στὸν καθηγητὴ κ. Ἡλία Τεμπέλη γιὰ τὴν ἄδεια νὰ δῶ τὸ ψηφιοποιημένο ἀνέκδοτο σχετικὸ κείμενο.

έλληνική γλώσσα», «Έλληνες». Ο ιατρός Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος, στὸ βιβλίο πὸν μετέφρασε, *Διατριβὴ περὶ τῶν ἐν γένει χολερικῶν πυρετῶν*, Παρίσι 1815, σημειώνει «τῶν Γραικῶν γένος», ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρο «Γραικοὶ» στὰ ἔργα του, «Ἄσμα πολεμιστήριον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ μαχομένων Γραικῶν», «Ἀδελφικὴ διδασκαλία πρὸς τοὺς κατὰ πᾶσαν τὴν Ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν Γραικοὺς», «Τὶ πρέπει νὰ κάμωσιν οἱ Γραικοὶ εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις (Διάλογος δύο Γραικῶν)».

Τὸ Ἱατρικὸ Λεξικάκι τοῦ 1794

Διερευνήθηκαν τὰ ἱατρικὰ βιβλία, ποὺ ἐκδόθηκαν πρὶν ἀπὸ τὸ 1794, μὲ σκοπὸ νὰ διαπιστωθεῖ ἂν περιέχουν κατάλογο μὲ ἱατρικοὺς ὄρους, οἱ ὁποῖοι ἐπεξηγοῦνται γιὰ τὴν κατανόησή τους ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες. Διαπιστώθηκε ὅτι σὲ ἄλλα δύο ἀκόμη βιβλία ὑπάρχει στὸ τέλος τοῦ βιβλίου κατάλογος μὲ ἱατρικοὺς ὄρους καὶ σχετικὴ ἐπεξήγησή τους. Τὸ πρῶτο βιβλίον εἶναι τοῦ Ἰωάννου Ἀδάμη μὲ τίτλο *Σύντομος ἐρμηνεία περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ὠφελείας μερικῶν ἐκλεκτῶν καὶ δοκιμασμένων ἱατρικῶν*, Ἄλλη 1756, ὅπου στὸ τέλος τοῦ βιβλίου περιέχονται σαράντα μία σελίδες, χωρὶς ἀρίθμηση, μὲ τίτλο «Ἐλεγχος ἦτοι Πίναξ πλουσιώτατος πάντων τῶν ἀξιομνημονεύτων πραγμάτων, μάλιστα τῶν νόσων, καὶ τῶν φαρμάκων, καὶ ἄλλων λέξεων καὶ ὀνομάτων, τῶν ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ περιεχομένων, μετὰ ἐξηγήσεως ἀπλῆς, πρὸς κατάληψιν πάντων τῶν ἐντυγχανόντων»¹⁵. Τὸ δεύτερο βιβλίον εἶναι τοῦ Γεωργίου Ζαβίρα, *Ἱατρικαὶ παραινέσεις*, Πέστη 1785, στὸ ὁποῖο περιέχονται δέκα σελίδες (σ. 215-224) μὲ τὶς ἀπαραίτητες ἐξηγήσεις τῶν ἱατρικῶν ὄρων.

Σχετικὰ μὲ τὸ «Λεξικάκι» ἐνδιαφέρον ἔχει νὰ παραθέσουμε αὐτὰ ποὺ γράφει ὁ συγγραφέας τοῦ Νικολίδης, στὸ «Προοίμιον» τοῦ βιβλίου του, σ. 40-41, καὶ τὰ ὁποῖα δείχνουν τὸν διαφωτιστικὸ χαρακτήρα τοῦ ἔργου του, γιὰ νὰ καταλαβαίνουν οἱ ἀναγνώστες ποὺ δὲν σπούδασαν τὰ μαθήματα τῆς ἱατρικῆς. Γράφει ὁ Νικολίδης, «Ἐσύνθεσα

15. Σημειώνεται ὅτι στὴν ἀντίστοιχη πρώτη ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ Σαμουήλ Μαδάϊ ἀπὸ τὸν Αὐγουστο Μαίηρ τὸ 1752 δὲν περιέχεται αὐτὴ ἢ ἐπεξήγηση στοὺς ἀναφερόμενους ὄρους, ὅπως γίνεται στὴν ἔκδοση τοῦ Ἰωάννου Ἀδάμη.

καὶ ἓνα Λεξικάκι κατὰ ἀλφάβητον, ὅπου περιέχει, καὶ ἐξηγεῖ ἀπλᾶ ρωμαϊκά σχεδὸν ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἀρρωστιῶν, καὶ μελῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοίως καὶ ὅλαις ταῖς λέξεις, καὶ φράσεις, ὅπου εὐρίσκονται μέσα εἰς αὐτὴν τὴν διδασκαλίαν, καὶ ὅπου ἤμποροῦν νὰ προξενήσουν μεγάλην δυσκολίαν, διὰ νὰ καταλάβῃ σωστὰ τὸ νόημα ὁ ἀναγνώστης, ὅπου δὲν ἐσπούδαξε τὰ μαθήματα τῆς ἰατρικῆς».

Παράλληλα, δίνει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὅποιο ὁ ἀναγνώστης θὰ χρησιμοποιοῦσιν τὸ «Λεξικάκι» του, «Ὅταν λοιπὸν συναντήσῃ τινὰς μέσα εἰς τὸ κείμενον καμμίαν λέξιν, ἢ φράσιν, ἢ κανένα ὄνομα κανενὸς μέλους τοῦ σώματος ἢ καμμιάς ἀρρωστίας, καὶ δὲν τὴν ἰξεύρει, τότε πρέπει νὰ τὴν ζητήσῃ εἰς αὐτὸ τὸ Λεξικάκι». Δίνει μάλιστα καὶ σχετικὸ παράδειγμα πρὸς κατανόησιν τῶν γραφόμενῶν του, «Παραδείγματος χάριν: Εἰς τὸ 1. Κατεβατὸν στέκει γραμμένον, “Περὶ τοῦ γαλλικοῦ πάθους”, καὶ ὁ ἀναγνώστης δὲν ἰξεύρει τί θέλει νὰ εἰπῇ: γαλλικὸν πάθος: τότε πρέπει νὰ τὸ ζητήσῃ αὐτὸς εἰς τοῦτο τὸ Λεξικάκι, καὶ θέλει εὔρη εἰς τὸ 216 κατεβατὸν, καὶ ἐκεῖ εἶναι ἐξηγημένον, καὶ οὕτως ἀκολουθεῖ αὐτὸς καὶ μὲ ἄλλαις παρόμοιαις λέξεις, καὶ ὀνόματα, ὅπου δὲν ἰξεύρει».

Στὸ Ἰατρικὸ «Λεξικάκι» του, ὁ Νικολίδης ἀναγράφει στὴν ἀρχὴ κάθε λήμματος τὸν ἰατρικὸ ὄρο καὶ στὴ συνέχεια τὸν ἐπεξηγεῖ μὲ ἀπλᾶ δημῶδη λόγια, ἀναγράφοντας πολλές φορές καὶ περισσότερα λαϊκὰ ὀνόματα καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλες γλῶσσες, πὺ εἶχαν εἰσαχθεῖ στὴν καθομιλουμένη γλῶσσα, καὶ ἦταν κατανοητὰ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπο ἀπὸ τοὺς ἀπλοῦς ἀναγνώστες του, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν «σπουδάσει τὰ μαθήματα τῆς Ἰατρικῆς», ὅπως σημειώνει. Παράλληλα, προσπαθεῖ νὰ διαφωτίσει τοὺς ἀναγνώστες του γιὰ τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὰ «ἀγάνωτα ἀγγεῖα» στὰ ὅποια περιέχονται τὰ φάρμακα. Συνιστᾷ ὅπως τὰ ἰατρικὰ παρασκευάσματα νὰ τὰ φτιάχνουν μόνο σὲ ἐσωτερικὰ γανωμένα χωματένια ἀγγεῖα καὶ ὄχι σὲ χάλκινα, πὺ βλάπτουν. Μὲ τὸν γενικὸ ὄρο «ἀφροδιασικὸν φαρμάκι» ἀποκαλεῖ τὸ αἷτιον τῆς μαλαφράντζας, διότι δὲν εἶχε ἀνευρεθεῖ ἀκόμη τὸ αἷτιόν της, ἢ ὠχρὰ σπειροχαίτη,

ἢ ὅποια ἀνακαλύφθηκε τὸ 1905 ἀπὸ τὸν Fritz Schaudinn (1871-1906)¹⁶.

Αναγράφει τοὺς ἐπιστημονικοὺς ἱατρικοὺς ὄρους μὲ τὶς ἀντίστοιχες λαϊκὲς ὀνομασίες τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ μερικὲς φορὲς μόνο τὸν ἐπιστημονικὸ ὄρο, ὅπως τὸν ὄρο «ἀκροβυστία», προθῶντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο στὸν ἀπλὸ λαὸ τὴν ἐπιστημονικὴ ὀρολογία καὶ μερικὲς φορὲς ἀναγράφει μαζί μὲ τὸν λαϊκὸ ὄρο καὶ τὸν ἀντίστοιχο ἰταλικὸ ὄρο. Ἐνδιαφέρον ἔχει τὸ γεγονός ὅτι μερικοὺς ὄρους τοὺς ἀναπτύσσει περισσότερο γιὰ τὴν καλλίτερη ἐνημέρωση καὶ κατανόησή τους ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ λαοῦ. Γιὰ παράδειγμα ἀναφέρουμε τὸν ὄρο «Δίαιτα»¹⁷, ὅπου μνημονεύει τὴν ὀλιστική ἀντίληψη περὶ «Δίαιτας» τῆς ἐποχῆς, ὅπου ἐκτός ἀπὸ τὸ «φαγητὸν καὶ τὸ πιστόν», περιλαμβάνει καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου ἀκόμη καὶ τὰ «πάθη τῆς ψυχῆς» καὶ τὸν «ἀφροδισιασμόν», τὸν ὁποῖο ἐπεξηγεῖ μὲ τοὺς ὄρους «συνουσιασμός, συνεύρεμα καὶ σμίξις σαρκική ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς». Ἐπίσης, συνοπτικὰ περιγράφει τὴν κυκλοφορία τοῦ αἵματος¹⁸, καὶ τὴν διανομὴ τῶν νεύρων. Ἐπεξηγεῖ τοὺς ἰδιαίτερους ὄρους «στερεὰ καὶ ὑγρά μέρη τοῦ σώματος», καθὼς καὶ τὸν ὄρο «φυσικὲς δυνάμεις» τοῦ ὀργανισμοῦ,

16. Βλ. Fielding H. Garrison, *An introduction to the History of Medicine*, ὁ.π. σ. 708.

17. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Τὸ περιεχόμενο τοῦ ὄρου “Δίαιτα” σὲ κείμενα τῆς Ἱπποκρατικῆς Συλλογῆς, τοῦ Γαληνοῦ καὶ τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς», στὸν τιμητικὸ τόμο *Στέφανος Φίλων ἔκθνος προσφορά μελετῶν στὸν ἰατρὸ Στέφανο Γερογιάννο*, ἐκδόσεις Εὐρασία, Αθήνα 2022, σ. 129-131.

18. Τέσσερα χρόνια πιὸ πρὶν ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Νικολίδη ἔχουμε τὴν πρώτη καταγραφή τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος σὲ ἔντυπο ἑλληνικὸ βιβλίο ἀπὸ τὸν Ρήγα Βελεστινλή στὸ ἔργο του *Φυσικῆς ἀπάνθισμα*, Βιέννη 1790, ὅπως ἔχουμε τεκμηριώσει. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, «Ἱατρικὲς γνώσεις τοῦ Ρήγα Βελεστινλή στὸ ἔργο του “Φυσικῆς ἀπάνθισμα”», *Υπέρεια*, τόμ. 1, *Πρακτικὰ Α' Συνεδρίου «Φεραὶ-Βελεστίνου-Ρήγας»*, (Βελεστίνου 1986), Αθήνα 1990, σ. 457-499.

ὅπου μνημονεύει καὶ τὸν Ἱπποκράτη, ἐκφράζοντας ἔτσι τὶς ἐπιστημονικὲς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς του.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ
περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ θεραπεύεται
ΓΑΛΛΙΚΟΝ ΠΑΘΟΣ,
ἤγουν, ἡ
ΜΑΛΑΦΡΑΝΤΖΑ.

Βιβλίον πολλὰ ὠφέλιμον, καὶ εὐκόλομε-
ταχείρισον εἰς κάθε ἀπλὸν Ἀνδρῶπον.

Συνθεμένον ἀπλᾶ ἑωμáικα πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν,
καὶ διηρημένον εἰς δύο μέρη.

Πόνημα
ἸΩÁΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΪΔΟΥ τῆ ΠΙΝΔΟΥ,
τῆ ἐκ τῆς Τάξεως τῶν Εὐγενῶν τῆ ἰερέῳ Ἰμπερίῳ τῶν
Ρωμáων, Γατροφιλοσόφῳ, καὶ Διδασκάλῳ τῆς Γατρι-
κῆς, ἔτι δὲ καὶ πρακτικῆς Γατρῆς, καὶ τῆ ἐν Βιέννῃ τῆς
Ἀσσερίας τῶν Γατρῶν Συλλόγου, καὶ τῆς
Ἀκαδημίας Μέλους.

Τυπωμένον μετ' ἑξοδάκιου.

Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀσσερίας. 1794.
Ἐν τῇ Τυπογραφίᾳ Γωσῆφ τῆ Βαβακίεζερ.

Ἡ σελίδα τίτλου τοῦ βιβλίου τοῦ Ἰωάννη Νικολίδη,
*Ερμηνεία περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ θεραπεύεται
τὸ γαλλικὸν πάθος, ἤγουν ἡ μαλαφράντζα, Βιέννη 1794.*

F O R M U L A E.

Nro. 1.

℞. Rad. altheæ. ꝰnc. j.
 fol. altheæ M. ij.
 confciff. coq. f. q. aq. per ̄ hor.
 colatur lib. j̄ß. adde:
 nitr. pur. dr. j.
 oximel. simpl. ꝰnc. ij.
 ῃ.
 Sumat omni bihorio vafculum tepide.

Ἰκ (82) Ἰκ

P E T Z E T A I S.

Νόμρο 1.

Πάρε μιαν ἄγγυλιαν ΡΙΖΑΝ Α'Λ-
 ΘΑΪΑΣ, καὶ μιαν ἄγγυλιαν ΦΥΛΛΑ
 Α'ΛΘΑΪΑΣ. Λιάνισέ τα, ἔ βράσε
 τα εἰς ἀρκετὸν Νερόν καθαρὸν διὰ μι-
 σὴν ὥραν. Ἐπειτα κρᾶγγισέ το νά
 ἀπομείνῃ Λίτρα μία ἔ μισή, ἔ τό-
 τε σμίξε μὲ τὸ Δεκόκτον ἓνα δράμι
 ΝΙΤΡΟΝ ΚΑΘΑΡΟΝ, ἔ δύο ἄγγ-
 υλιαὶ ΟΞΥΜΕΛΙ Α'ΠΛΑΟΝ. Α'-
 νκατώσέ τα, ἔ ἔς πέρην ὁ Α'βρωτος
 καθὲν δύο ὥραις ἀπὸ ἓνα Φιλιζάνι γεμά-
 τον χλιαρόν.

Ἰκ (83) Ἰκ

F O R M U L A E.

Numero 1.

℞ Radicis Altheæ
 unciam unam.
 Foliorum Altheæ
 manipulos duos.
 Confciffa coque in fufficienti
 quantitate aquæ puræ per di-
 midiam horam.
 Dein colaturæ Libræ unius &
 dimidiæ adde
 Nitri puri
 drachmam unam.
 Oxymellis Simplis
 uncias duas.
 Mifce.
 Sumat omni bihorio vafculum te-
 pide.

Ἄνω: Ἡ No 1 συνταγή τοῦ Stoerck

Κάτω: Ἡ ἴδια συνταγή ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Νικολίδη
 στὰ λατινικὰ ἀνεπτυγμένη καὶ ἀντίστοιχα μεταφρασμένη στὰ ἑλληνικὰ.

²⁰²**Λεξικάκι** κατὰ ἀλφάβητον, ὅπου περιέχει, καὶ ἐξηγεῖ σχεδὸν ὅλαις ταῖς λέξεις, καὶ τὰ ὀνόματα, καὶ ταῖς φράσεις, ὅπου εὐρίσκονται μέσα εἰς τὴν παροῦσαν ἐρμηνείαν, καὶ ἡμποροῦν νὰ προξενήσουν μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ καλὰ τὸ νόημα ἑνας, ὅπου δὲν ἐσπούδασε τὰ μαθήματα τῆς Ἰατρικῆς¹⁹.

A

Ἀγγεῖα, ὀνομάζονται αἱ ἀρτηρίαι καὶ αἱ φλέβες.

Ἀγγεῖα βυζακτικὰ, λέγονται αἱ φλεβοπούλαις αἱ πολλὰ μικραῖς, ὅπου βυζάνουν καὶ ρουφοῦν μέσα τους ὅ,τι καὶ ἂν βαλθῇ ἀπέξω εἰς τὸ σῶμα, καὶ οὕτως τὸ φέρουν μέσα εἰς τὸ αἷμα. Τέτοια ἀγγεῖα εἶναι παντοῦ εἰς ὅλον τὸ σῶμα, καὶ ἀπέξω εἰς ὅλον τὸ δέρμα, καὶ ἀπὸ μέσα εἰς ²⁰³ ὅλαις ταῖς κοιλότηταις, ἡγουν βαθουλότηταις τοῦ σώματος.

Ἀγγεῖα λυμφατικὰ, λέγονται αἱ λεπταῖς φλέβες, διὰ μέσου τῶν ὁποίων δὲν κυκλοφορεῖ αἷμα κόκκινον, ἀμὴ λύμφα, ἡγουν ἕνα ἄσπρον ὑγρόν.

Ἀγγεῖον χωματένιον γανωμένον. Τὰ ἱατρικὰ, ὅπου βράζονται εἰς ἀγγεῖα χαλκωματένια, ἢ γανωμένα, ἢ ἀγάνωτα, πάντοτες βλάπτουν. Διὰ τοῦτο, ὅταν στέκη γραμμένον, εἰς ἀγγεῖον χωματένιον γανωμένον, πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ εἶναι τέτοιον. Πρέπει νὰ παραγγεῖλῃ τινὰς τοὺς τζουκαλάδες, νὰ τοῦ φτιάσουν τεντζερέδες χωματένιους καλὰ γανωμένους, μόνον ἀπὸ μέσα, καὶ ἕως ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὰ χεῖλη, ὁμοίως καὶ τζουκάλια γανωμένα καλὰ μόνον ἀπὸ μέσα, καθὼς εἶναι γανωμένα τὰ λαδικά²⁰.

19. Κατὰ τὴν μεταγραφὴν ἀφαιρέθησαν τὰ πνεύματα στὸ γράμμα «ρ», καὶ ἡ ψιλὴ καὶ ἡ ὑπογεγραμμένη στὴ λέξι «κανένας».

20. Αναγράφεται «λαδικόν» στὸ Δημ. Ἀλεξανδρίδου, *Λεξικὸν πρόχειρον τῆς Γραικικῆς καὶ Τουρκικῆς διαλέκτου*, Βιέννη 1812, σ. 207.

Ἀδένες, ὀνομάζονται τὰ βαλανίδια τοῦ σώματος.

²⁰⁴ **Ἀδένες τῶν βουβῶνων**, λέγονται τὰ βαλανίδια τῶν ριζομερίων.

Ἀδυναμία καὶ χαλάρωσις τῶν μερῶν, λέγεται, ὅταν τὰ μέρη τοῦ σώματος ἀδυνατίζουν καὶ χαυνώνονται καὶ γίνονται πλατύτερα καὶ φαρδύτερα.

Αἰδοῖα τῶν γυναικῶν, λέγονται καὶ γεννητικὰ μόρια τῶν γυναικῶν. Κοινῶς λέγεται μουνί²¹.

Αἷματος ἀνάβρασις, ἦγουν ἄναμμα καὶ φλόγωσις τοῦ αἵματος.

Αἷματος διαφθορά, ἦγουν σαπισμὸς καὶ χαλασμὸς τοῦ αἵματος.

Αἰμορραγία, λέγεται πολὺ τρέξιμον αἵματος καθαροῦ ἀπὸ κανένα μέρος τοῦ σώματος, λόγου χάριν, ἀπὸ τὴν μύτην, ἀπὸ τοὺς σωχάδες²², ἀπὸ τὴν μήτραν καὶ καθεξῆς.

Αἰσθητὸν σύμπτωμα, ἦγουν ὅπου πέφτει εἰς αἴσθησιν. Ἀξιόλογον καὶ φανερόν σύμπτωμα, ὅπου ἠμπορεῖ τινὰς νὰ τὸ βλέπη μὲ τὰ ὀμμάτια.

Ἀκροβυστία, λέγεται τὸ δέριμα, ἦγουν τὸ πετζί, ὅπου σκεπάζει τὸ κεφάλι τῆς ψωλῆς²³.

²⁰⁵ **Ἀλειπτική θεραπεία**, ἡ ὁποία γίνεται μόνον μὲ ἀλειψίματα καὶ τριψίματα ὑδραργυρικὰ ἀπέξω εἰς τὸ δέριμα.

Ἀλειψίματα ἐξωτερικὰ, λέγονται, ὅταν ἀλείψη τινὰς τὸ δέριμα ἀπέξω.

Ἀμβλὺς πόνος, λέγεται ὁ πόνος ὁ χοντρὸς καὶ σκοτεινὸς, ὅπου δὲν εἶναι μήτε ὀξὺς καὶ σφοδρὸς, μήτε κεντητικὸς.

Ἀνάβρασις τοῦ αἵματος, ἰδὲ αἵματος ἀνάβρασις.

Ἀνάβρασις τῶν χυμῶν τοῦ σώματος, λέγεται τὸ ἄναμμα καὶ τὸ βράσιμον τῶν χυμῶν, ἦγουν τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος.

21. Μνημονεῦεται στὸ Γεωργίου Βεντότη, *Λεξικὸν τρίγλωσσον*, Βιέννη 1790, τόμ. 3, σ. 353.

22. Ὁ Ἰωάννης Ἀδάμης, *Σύντομος ἐρμηνεῖα περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ὠφελείας μερικῶν ἐκλεκτικῶν καὶ δοκιμασμένων ἰατρικῶν*, Ἄλλη 1756, στὸν Ἐλεγκο ἐπεξηγεῖ «αἰμορροΐδες λέγονται κοινῶς ζοχάδες καὶ ἐξωχάδες».

23. Κοινὴ ὀνομασία γιὰ τὸ «πέος».

Ἀνώμαλα, λαρδοειδῆ καὶ φαγεδενικὰ ἔλκη, λέγονται τὰ ἔλκη, ὅπου εἶναι ἄνισα καὶ φαίνεται μέσα εἰς αὐτὰ ὡσὰν παστὸς χοιρινὸς, ἤγουν λαρδί, καὶ ὅσον πηγαίνουν τρώγουν καὶ παρέκει καὶ ἐξαπλώνονται. Ἦμπορεῖ τινὰς νὰ τὰ ὀνομάσῃ καὶ φαγωτικὰ ἔλκη.

|²⁰⁶ **Ἀνώμαλοι βουβῶνες**, λέγονται τὰ παραδάγκαλα τῆς μαλαφράντζας, ὅταν εἶναι ἄνισα, τραχυὰ καὶ ἔχουν πολλοὺς κόμπους καὶ ὄχθους.

Ἀντιγονορροϊκὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου δίδονται ἐναντίον τῆς γονορροίας, ἤγουν τοῦ σκολαμέντου.

Ἀντιφλογιστικὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου δίδονται ἐναντίον τῆς φλογώσεως.

Ἀντιφλογιστικὴ θεραπεία, ἰδὲ θεραπεία ἀντιφλογιστικῆ γενικῆ.

Ἀπεραστικὴ καῦσις, ἤγουν, ὅπου ἔρχεται καὶ ἀπερνᾷ καὶ δὲν κρατεῖ πολὺν καιρόν.

Ἀπλὴ ἀφροδιασιακὴ γονόρροια, λέγεται, ὅταν ἡ γονόρροια προέρχεται ἀπὸ φαρμάκι χωρὶς πολλὴν ἀπάδα καὶ εἶναι πολλὰ ἐλαφρῆ καὶ ἀκόμι δὲν ἐρρίζωσε καὶ δὲν ἔγινε κανένα βλάψιμον, ἤγουν, μήτε φλόγωσις, μήτε ἔλκος μέσα εἰς τὴν οὐρήθραν, ἀμὴ προέρχεται μόνον |²⁰⁷ ἀπὸ γαργάλισμα καὶ ἐρέθισμα τοῦ φαρμακίου.

Ἀπόβρασμα, λέγεται τὸ βρασμένον νερὸν μὲ χόρτα, ρίζαις, ξύλα, φλούδαις καὶ ἄλλα τέτοια. Λέγεται καὶ δεκόκτον²⁴ καὶ ἀπόζεμα.

Ἀπόστημα, λέγεται τὸ πρίσμα, ὅπου εἶναι γεμάτον ἀπὸ ἔμπυον.

Ἀρθρίτης, λέγεται ὁ πόνος εἰς τοὺς ἀρμούς, ἤγουν εἰς ταῖς κλείδωσες. Ὁ ἀρθρίτης εἶναι καὶ μὲ θέρμην καὶ χωρὶς θέρμην. Ὁ ἀρθρίτης διαιρεῖται εἰς ἀρθρίτην ἀκίνητον καὶ εἰς ἀρθρίτην κινήτον. Ἀρθρίτης ἀκίνητος λέγεται ἐκεῖνος, ὅπου εἶναι καρφωμένος εἰς τὴν κλείδωσιν καὶ στέκει στερεός. Ἀρθρίτης κινήτος λέγεται ἐκεῖνος, ὅπου περιπατεῖ ἀπὸ

24. Ἀπὸ τὸ λατινικὸ «decoctus», ἀφέψησις.

κλείδωσιν εἰς κλείδωσιν. Ὁ ἀρθρίτης ὁ κινητὸς λέγεται καὶ ἀρθρίτης πλανήτης.

Ἀρμόδιοι δρόμοι, λέγονται οἱ δρόμοι, διὰ μέσου τῶν ὁποίων κενώνεται μία ὕλη καθὼς πρέπει.

Ἀρρωστία, λέγεται ἡ παρὰ φύσιν κα²⁰⁸τάστασις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ καθὼς πρέπει μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας ἐνεργείας τοῦ σώματος

Ἀρρωστία τοπικὴ, λέγεται ἡ ἀρρωστία, ὅπου βλάπτει ἓνα μέρος τοῦ σώματος καὶ ὄχι ὅλον τὸ σῶμα. Λόγου χάριν, ἡ τυφλότης εἶναι ἀρρωστία τοῦ ὀμματίου καὶ ὄχι ὅλου τοῦ σώματος, ὅθεν λέγεται ἀρρωστία τοπικὴ, ἤγουν ἐνὸς τόπου μόνον.

Ἀρρωστία τρέχει τακτικὰ, ὅταν δὲν συγχίζεται εἰς τὸν δρόμον της, μήτε μὲ κακὴν θεραπείαν, μήτε μὲ ἀταξίαις τοῦ ἀρρώστου καὶ καθεξῆς.

Ἀρωματισμένα φαγητὰ, λέγονται, ὅσα ἔχουν θερμὰ καὶ πυρὰ πράγματα, καθὼς εἶναι τὸ πιπέρι, ἡ κανέλλα καὶ ἄλλα παρόμοια ἀρώματα καὶ μπαχαρικά.

Ἄτονία, ἤγουν κουρασμάδα, κομμοῦρα, κομμάρα καὶ ἀδυναμία.

Ἀφεδρῶνας, λέγεται ὁ πρωκτὸς, ἤγουν ὁ κῶλος²⁵ τοῦ ἀνθρώπου.

²⁰⁹**Ἄφοδος**, ἤγουν κόπρος, λέγεται τὸ περιττωμα τῆς κοιλίας, ὅπου χέζομεν. Ἄφοδος λέγεται καὶ τὸ χέσιμον. Ὁ ἰατρὸς ἐρωτᾷ τὸν ἀρρώστον, ἂν εἶχεν ἄφοδον κάθε ἡμέραν, ἤγουν ἂν ἔχεζε κάθε ἡμέραν.

Ἀφροδισιακὰ ἔλκη, λέγονται τὰ ἔλκη, ὅπου προέρχονται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Ἀφροδισιακὰ κονδυλώματα, λέγονται κάποιαις μυρμηγκιαῖς πλατυαῖς καὶ πλακωταῖς, ὅπου εὐγαίνουν εἰς τὸν κῶλον, ὁμοίως καὶ εἰς τὸ μουνὶ τῆς γυναικὸς, ἐξ αἰτίας τοῦ φαρμακίου τῆς μαλαφράντζας.

25. Μνημονεύται στὸ Δημ. Ἀλεξανδρίδη, *Λεξικὸν πρόχειρον...*, ὁ. π., σ. 205.

Ἀφροδισιακὰ σκληρὰ καὶ φλογισμένα πρίσματα τῶν ὀρχιδίων, λέγονται, ὅταν ἢ τὸ ἓνα μόνον ἢ καὶ τὰ δύο τὰ ὀρχίδια πρίσκονται, σκληραίνονται καὶ φλογίζονται ἐξ αἰτίας τοῦ φαρμακίου τῆς μαλαφράντζας.

Ἀφροδισιακὴ γονόρροια, λέγεται ἡ γονόρροια, ἣγουν τὸ σκολαμέντο, ²¹⁰ ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Ἀφροδισιακὴ δριμύτης, ἣγουν ἀψάδα τῆς μαλαφράντζας.

Ἀφροδισιακὴ λευκόρροια, λέγεται ἡ λευκόρροια τῶν γυναικῶν, ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας. Ἴδὲ λευκόρροια.

Ἀφροδισιακὴ στραγγουρία, λέγεται ἡ στραγγουρία, ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας. Ἴδὲ στραγγουρία.

Ἀφροδισιακὴ τερηδόνα, λέγεται ἡ τερηδόνα, ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας. Ἴδὲ τερηδόνα.

Ἀφροδισιακὴ φλεγμονὴ, λέγεται ἡ φλόγωσις κανενὸς μέρους τοῦ σώματος, ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας. Ἴδὲ φλόγωσις.

Ἀφροδισιακοὶ πόνοι τοῦ λαιμοῦ χρονικοὶ, λέγονται οἱ πόνοι, ὅπου γεννῶνται μέσα εἰς τὸν λαιμὸν ἀπὸ ²¹¹ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας καὶ κρατοῦν πολὺν καιρὸν.

Ἀφροδισιακοὶ πόνοι ὀμματίων χρονικοὶ, ὀνομάζονται οἱ πόνοι, ὅπου προέρχονται εἰς τὰ ὀμμάτια ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας καὶ κρατοῦν πολὺν καιρὸν.

Ἀφροδισιακὸν φαρμάκι, λέγεται τὸ μίasma τῆς μαλαφράντζας, τὸ ὁποῖον διαδίδεται μὲ τὸ μόλευμα.

Ἀφροδισιακὸς ἀρθρίτης, λέγεται ὁ ἀρθρίτης, ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας. Ἴδὲ ἀρθρίτης.

Ἀφροδισιακὸς βουβῶνας, λέγεται, ὅταν ἢ εἰς τὸ ἓνα ἢ εἰς τὰ δύο ριζομέρια πρίσκονται τὰ βαλανίδια καὶ σκληραίνονται ἐξ αἰτίας τοῦ γαλλικοῦ πάθους. Λέγονται καὶ παραδάγκαλα τῆς μαλαφράντζας. Ἰταλικά λέγεται *παννόκκια ἢ τινκόνε*²⁶.

26. (Ἰταλ.) «tincone» ἀδένας.

Ἀφροδισιακὸς πυρετὸς, ἦγουν θέρμη ἢ θερμασία τῆς μαλαφράντζας.

^{|212} **Ἀφροδισιασμός**, ἦγουν συνουσιασμός. Ἴδε συνουσιασμός.

B

Βάλανος, λέγεται τὸ κεφάλι τῆς ψωλῆς. Κορόνα ἢ στεφάνι τῆς βαλάνου λέγεται ἢ ὀπισινή της ἄκρα ἢ ὁ γύρος πρὸς τὸν λαιμόν τῆς ψωλῆς, ὅπου φαίνεται, ἀφ' οὗ τραβίξη τινὰς τὴν ἀκροβυστίαν ὀπίσω πρὸς τὴν ρίζαν τῆς ψωλῆς.

Βαλσαμικὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου φτιάχνονται μὲ βάλαμα, καθὼς εἶναι τὸ βάλαμον τῆς Μέκκας, ἦγουν τὸ ὀποβάλσαμον, ἢ τερμεντίνα τῆς Βενετίας, τὸ βάλαμον τῆς Περούς, τὸ βάλαμον τῆς Κοπάιβας τὸ βάλαμον τῆς Τολουῶς καὶ ἄλλα παρόμοια.

Βῆχας ξηρὸς, λέγεται, ὅταν, βήχωντας τινὰς, δὲν εὐγάζη τίποτε. Τὸ ἐναντίον, βῆχας ὑγρὸς λέγεται, ὅταν βηχῶ τινὰς καὶ εὐγάζη φλέγμα ἢ ἔμπυον ἢ ἄλλο ὑγρόν.

^{|213} **Βουβῶνας**, ἦγουν ριζομέρι. Βουβῶνες ὀνομάζονται καὶ τὰ πρίσματα τῶν βαλανιδίων, ὅπου εἶναι εἰς τὰ ριζομέρια. Λέγονται καὶ παραδάγκαλα²⁷ καὶ πρισκάρια. Εἰς τὸν ἴδιον τόπον εὐγαίνει πολλάκις καὶ ἡ πανούκλα.

Βουβῶνας ἀφροδισιακὸς, ἰδὲ ἀφροδισιακὸς βουβῶνας.

Βουβῶνας πεισματικὸς εἶναι ἐκεῖνος ὅπου δὲν ὑπακούει εἰς τὰ ἱατρικά.

Βουβῶνες ἀνώμαλοι καὶ κομπιάρικοι, ἰδὲ ἀνώμαλοι βουβῶνες.

Βουβῶνες σκληροὶ, ἀνώμαλοι καὶ κομπιάρικοι, λέγονται οἱ βουβῶνες, ὅπου, ὅταν τοὺς πασπατεύη τινὰς, φαίνονται δυνατοὶ ὡσὰν πέτρα καὶ δὲν εἶναι ὀμαλοὶ καὶ ἴσιοι, ἀλλὰ

27. Αναφέρονται καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Ἀδάμη, *Σύντομος ἐρμηνεία...*, ὁ.π., Ἔλεγχος, λήμμα «βουβῶνες».

κάνουν γωνιαῖς καὶ μύταις καὶ ἔχουν πολλοὺς κόμπους καὶ ὄχθους. Ἴδὲ ἀνώμαλοι βουβῶνες.

Βουβῶνες φλογισμένοι, λέγονται, ὅταν γένη εἰς αὐτοὺς φλεγμονή καὶ ²¹⁴φλόγωσις με πόνον μεγάλον καὶ σφοδρὸν καὶ με καῦσιν.

Βοῦλλαις, ἤγουν πέγγαις, λέγονται τὰ σημάδια, ὅπου εὐγαίνουσι εἰς τὸ δέρμα τοῦ ἀνθρώπου. Λέγονται καὶ σπῖλοι καὶ σπλώματα καὶ κηλίδαις καὶ φόλαις καὶ στίγματα καὶ λεκέδες καὶ τάκαις²⁸ καὶ μπαλώματα. Εἶναι διαφόρων χρωμάτων, ἤγουν κόκκιναις, μόρικαις, μελαναῖς, γαλάζιαις, μαῦραις, κίτριναις καὶ καθεξῆς. Εἶναι καὶ μικραῖς καὶ μεγάλαις. Λόγου χάριν, ὁ λειχῆνας, ἤγουν ὁ ὀρνιθόκωλος εἶναι βοῦλλα εἰς τὸ δέρμα.

Βράσες πυρετώδεις εἰς τὸν σφυγμὸν, λέγονται, ὅταν ὁ σφυγμὸς δείχνη πυρετὸν καὶ θέρμην, ἤγουν εἶναι δυνατὸς, γεμάτος καὶ ὀγλίωρος διὰ πολὺν καιρὸν.

Βρασματώδεις καῦσες, λέγονται αἱ καῦσες με ἀνάβρασιν καὶ ἀναμμα τοῦ αἵματος εἰς ὅλον τὸ σῶμα, με ὀγλιγοράδα καὶ τέντωμα τοῦ σφυγμοῦ.

²¹⁵**Βρασματώδεις πυρετοὶ**, λέγονται οἱ πυρετοὶ, ἤγουν αἱ θέρμαις, ὅπου κάνουν καὶ ἀναβράζει τὸ αἷμα μας καὶ ἀνάφτει.

Βραχίονας, ἤγουν μπράτσο, λέγεται ἀπὸ τὸν ὄμιον καὶ κάτω, ὅλον τὸ χέρι ἕως εἰς τὰ δάκτυλα.

Βρόμος νεκρώδης, ἤγουν βρόμα ὡσάν ἀπὸ ψοφίμι ἢ λέσι²⁹.

Βυζαστικά ἀγγεῖα, ἰδὲ ἀγγεῖα βυζαστικά.

Γ

Γάγγραινα, λέγεται ἡ νέκρωσις κανενὸς μέρους τοῦ σώματος, ἡ ὁποία πάντοτε ἀκολουθεῖ καμμίαν πολλὰ μεγά-

28. «Τάκα» (ιταλ.) «μαγαρισιά», στὸ Karl Weigel, *Λεξικὸν ἀπλορωμαϊκὸν, γερμανικὸν καὶ ἰταλικὸν*, Λειψία 1796, στήλη 1162.

29. Ἡ λέξι «λέσι» (τουρκ.) ἀναγράφεται στὸ Δημ. Ἀλεξανδρίδη, *Λεξικὸν πρόχειρον...*, ὁ.π., σ. 205.

λην καὶ σφοδρὰν φλεγμονὴν καὶ φλόγωσιν, ὅπου δὲν ἡμπορεῖ μῆτε νὰ διαλυθῆ καὶ νὰ σκορπισθῆ, μῆτε νὰ ὠριμάσῃ καὶ νὰ ἐμπυάσῃ, ἀμὴ γαγγραινιάζει καὶ νεκρώνεται καὶ ἀνίσως δὲν προφθασθῆ, ἀπερνᾶ εἰς τὸν σφακελισμὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι παντέλεια νέκρωσις τοῦ μέρους, χωρὶς αἴσθησιν, κίνησιν καὶ ζωὴν.

²¹⁶ **Γαλλικὸν πάθος ἤγουν μαλαφράντζα**, ὀνομάζεται καὶ ἀφροδισιακὸν πάθος καὶ ταβέλλαις.

Γαργάρισμα, λέγεται, ὅταν τινὰς πέρνωντας εἰς τὸ στόμα του μίαν γουλιὰν ἀπὸ τὸ ἱατρικὸν γαργαρίζεται μὲ αὐτὸ καὶ ἔπειτα τὸ πτύει ἔξω χωρὶς νὰ τὸ καταπίῃ. Κοινῶς λέγεται γαργάρα.

Γενικὴ ἀντιφλογιστικὴ θεραπεία, λέγεται ἡ θεραπεία, ὅπου πρέπει νὰ γίνεται εἰς κάθε φλεγμονὴν. Μὲ φλεβοτομίαις, ἀνίσως χρειάζονται καὶ μὲ ἱατρικὰ δροσιστικά καὶ μαλακτικά καὶ μὲ παρόμοια πιοτά. Ὅμοίως καὶ μὲ καταπλάσματα μαλακτικά ἀπέξω.

Γεννητικὰ μόρια, λέγονται τὰ αἰδοῖα τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν γυναικῶν. Ὀνομάζονται γεννητικὰ ἐπειδὴ καὶ διὰ μέσου των κατορθώνεται ἡ γέννησις τοῦ ἀνθρώπου.

Γλισχρὴ ὕλη, λέγεται ἡ ὕλη, ὅπου τραβιέται καὶ σέρνεται ὡσὰν μύξα.

²¹⁷ **Γονόρροια**, λέγεται, ὅταν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν οὐρήθραν τῆς ψωλῆς τρέχῃ, στάζοντας διὰ πολὺν καιρὸν, μία ὕλη γλισχρὴ, ἐμπυώδης καὶ μυξώδης. Ἡ γονόρροια εἶναι καλοήθης, ὅταν δηλαδὴ προέρχεται ἀπὸ ἄλλαις αἰτίαις καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Γονόρροια ἀφροδισιακὴ, ἰδὲ ἀφροδισιακὴ γονόρροια.

Γονόρροια ἀφροδισιακὴ φλεγμονώδης, λέγεται, ὅταν ἡ ἀφροδισιακὴ γονόρροια εἶναι συντροφευμένη ἀπὸ φλόγωσιν καὶ εἶναι ἡ οὐρήθρα ἀναμμένη καὶ φλογισμένη καὶ ὅλη ἡ ψωλὴ κορδωμένη μὲ πόνον σφοδρὸν καὶ καῦσιν μεγάλην.

Γονορροϊκὴ ὕλη, λέγεται ἡ ὕλη, ὅπου τρέχει στάζοντας ἀπὸ τὴν οὐρήθραν τῆς ψωλῆς, ὅταν πάσχῃ τινὰς ἀπὸ τὴν γονόρροϊαν.

Γούλια³⁰, λέγονται αἱ ριζοδοντιαῖς, ἤγουν τὸ κρέας τῶν ὀδόντων.

²¹⁸ **Γραφεῖον**, λέγεται τὸ πεννέλι, ἤγουν τὸ κονδύλι τοῦ ζωγράφου. Οἱ χειρουργοὶ ὅμως τὰ γραφεῖα, ὅπου μεταχειρίζονται, ὅταν ἀλείφουν μέσα εἰς τὸν λαιμὸν βαθυᾶ, τὰ φτιάχνουν ἀπὸ ξαντὸν, ἤγουν ἀπὸ ξέρφυμα παλιοῦ πανίου. Τὸ πανὶ ὅμως πρέπει νὰ εἶναι λιναρίσιον.

Δ

Δίαιτα, λέγεται ὁ τρόπος καὶ ὁ κανόνας, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ζῆ ὁ ἄνθρωπος, διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν ὑγείαν του, ὅταν εἶναι γερός ἢ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ, ὅταν εἶναι ἄρρωστος. Ἡ δίαιτα συνίσταται εἰς τὸ φαγητὸν καὶ ποτὸν, εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὴν ἀργίαν καὶ ἄσκησιν, εἰς τὸν ἀφροδισιασμὸν, εἰς τὸν ὕπνον καὶ ἀγρυπνίαν, εἰς τὴν γέμωσιν καὶ κένωσιν καὶ εἰς τὰ πάθη τῆς ψυχῆς.

Διαπνοὴ τοῦ σώματος, λέγεται ἡ κρυφὴ ἐξάτμησις, ὅπου κατὰ συνέχειαν γίνεται διὰ μέσου τῶν ἀορά ²¹⁹ των πόρων τοῦ σώματος. Λέγεται καὶ ἄδηλος διαπνοὴ τοῦ σώματος.

Διαφθορὰ τοῦ αἵματος, ἰδὲ αἵματος διαφθορά.

Διαφθορὰ τῶν χυμῶν, ἰδὲ χυμῶν διαφθορά.

Διούρησις³¹, λέγεται τὸ ἄδειασμα καὶ ἡ κένωσις τοῦ οὔρου, ὅπου γίνεται, ὅταν κατουροῦμεν. Τὸ χύσιμον τοῦ λεπτοῦ νεροῦ, ἤγουν τὸ κατούρημα.

Δόσις, λέγεται ἡ διορισμένη ποσότης τοῦ ἱατρικοῦ, ὅπου δίδεται τοῦ ἀρρώστου, διὰ νὰ τὸ πάρῃ εἰς μίαν φορὰν.

Δοχεῖα σπερματικά, ἰδὲ σπερματικά δοχεῖα.

Δριμύτερον καὶ πετούμενον φαρμάκι, ἰδὲ φαρμάκι δριμύτερον.

30. Τὰ «οὔλα» ὡς «γούλια» τὰ ἀναφέρει καὶ ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς, *Φυσικῆς ἀπάνθισμα*, Βιέννη 1790, ἀναστατική ἐπανάκδοσις, ἐπιμ. Δημ. Καραμπερόπουλου, Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία Μελέτης Φερῶν-Βελεστινίου-Ρήγα, Αθήνα 1991, σ. 150.

31. Ὡς «διούρησις» ἐννοεῖται ἡ «οὔρησις».

Δριμύτης ἀφροδισιακὴ χωνεύεται καὶ γλυκαίνεται, ἤγουν χάνει τὴν ἀψάδα τῆς. Ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀψάδα τῆς μαλαφράντζας χωνεύοντας διὰ μέσου τοῦ ἀφροδισιακοῦ πυρετοῦ, μεταβάλλεται καὶ ἔρχεται εἰς κατάστα^{|220} σιν, ὅπου δὲν ἠμπορεῖ κατ'οὐδένα τρόπον νὰ εἶναι βλαβερὴ εἰς τὸ σῶμα.

Δριμύτης κολλητικὴ, ἤγουν ἀψάδα, ὅπου κολλᾷ καὶ μολεύει. Τέτοιαις κολλητικαῖς δριμύτητες εἶναι πολλαῖς, ἤγουν ἡ δριμύτης τῆς πανούκλας, ἡ δριμύτης τῶν εὐλογιῶν, ἡ δριμύτης τῆς ἀστράκας, τῆς μαλαφράντζας, τῆς ψώρας, τῆς λέπρας, τῆς κασίδας, τῆς λώβης καὶ καθεξῆς. Ὅλαις κολλοῦν καὶ μολεύουν.

Δριμύτης, λέγεται ἡ ἀψάδα. Λόγου χάριν, ἡ δριμύτης τοῦ ξυδίου, ἤγουν ἡ ἀψάδα τοῦ ξυδίου.

Δραστικὸν, λέγεται τὸ ἀφροδισιακὸν φαρμάκι, ὅταν ἔχη μεγάλην ἐνέργειαν καὶ δύναμιν.

Δρόμοι, ἤγουν στραταῖς, διὰ μέσου τῶν ὁποίων κενώνεται καὶ ἀδειάζεται ἡ ὕλη τῆς ἀρρωστίας, εἶναι ὁ ἰδρωτας, ἡ ἄφοδος καὶ τὸ κάτουρον.

Δρόμοι ἀρμόδιοι, ἰδὲ ἀρμόδιοι δρόμοι.

^{|221} **Δρόμος τοῦ γαλλικοῦ πάθους,** ἤγουν ἡ στρατα του, τὴν ὅποιαν τρέχει ἀπὸ τὴν ἀρχὴν του ἕως τὸ τέλος.

Δροσιστικὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου κρυώνουν καὶ δροσιζοῦν τὸ αἷμα.

Δροσιστικὴ θεραπεία, λέγεται ἡ θεραπεία, ὅπου γίνεται μὲ δροσιστικὰ ἱατρικὰ.

Δυνάμεις φυσικαί, ἰδὲ φυσικαὶ δυνάμεις.

Δυσουρία, λέγεται, ὅταν κατουρᾷ τινὰς δύσκολα μὲ πόνον καὶ καύσιμον καὶ τζούξιμον.

Ε

Ἐγκέφαλος, λέγεται ὁ μυελὸς, ὅπου εἶναι μέσα εἰς τὸ κεφάλι. Διαιρεῖται εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ εἰς τὴν παρεγκεφαλίδα. Ὁ ἐγκέφαλος στέκει εἰς τὸ ἐμπροσθινὸν καὶ ἡ παρεγκεφαλίδα εἰς τὸ ὀπισθινὸν μέρος τῆς κεφαλῆς.

Ἐλκη ἀνώμαλα, ἤγουν ἔλκη ἄνισα. Ἴδὲ ἀνώμαλα ἔλκη.

²²²**Ἐλκη ἀφροδισιακὰ**, ἰδὲ ἀφροδισιακὰ ἔλκη.

Ἐλκη κακοήθη, ἰδὲ κακοήθη ἔλκη.

Ἐλκη καρκινωματώδη, ἰδὲ καρκινωματώδη ἔλκη.

Ἐλκη λαρδοειδῆ, ἰδὲ λαρδοειδῆ ἔλκη

Ἐλκη σκληρόχειλα, ἰδὲ σκληρόχειλα ἔλκη.

Ἐλκη φαγαιδενικὰ, ἰδὲ φαγαιδενικὰ ἔλκη.

Ἐλκος, ὀνομάζεται κάθε πληγὴ παλαιὰ μὲ ἔμπυον ἢ μὲ ἰχῶρα.

Ἐλκωσις τῆς οὐρήθρας, λέγεται, ὅταν τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας προξενήσῃ ἔλκος μέσα εἰς τὴν οὐρήθραν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀπὸ αὐτὸ προέρχεται ἡ ἀφροδισιακὴ γονόρροια. Λέγεται καὶ πλήγιασμα τῆς οὐρήθρας.

Ἐμπύσις, λέγεται, ὅταν ἡ φλόγωσις ἐνὸς μέρους ἀπερνᾷ εἰς ἔμπυον, ἤγουν ὠριμάζῃ καὶ ἐμπυάζῃ.

²²³**Ἐμπυος**, λέγεται ἡ ἄσπρη καὶ γλισχρὴ καὶ ἰζώδης ὕλη, ὅπου γεννᾶται μέσα εἰς ταῖς πληγαῖς καὶ εἰς τὰ καλοήθη ἔλκη.

Ἐμπυώδης ὕλη, ἤγουν, ὅπου φαίνεται ὡσὰν ἔμπυος. Προσφέρει μὲ τὸν ἔμπυον. Ὑλὴ ὡσὰν ἔμπυος.

Ἐνδίδει ὁ πυρετὸς, ἤγουν ἀρχίζει νὰ ὀλιγοστεύῃ καὶ νὰ μικραίνει ὁ πυρετὸς. Ὅσον πηγαίνει γίνεται μικρότερος ὁ πυρετὸς. Τοῦτο πρέπει νὰ ἐννοῆται καὶ διὰ ἄλλα συμπτώματα, ὅταν λέγῃ τινὰς, ἐνδίδει ὁ πόνος, ἐνδίδει ἡ καῦσις καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἐνέργεια ἐνὸς μέρους, κάθε μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἔχει τὴν ἐνεργειάν του. Ἦγουν, τὸ ὀμμάτι νὰ βλέπῃ, ἡ μύτη νὰ ὀσφραίνεται καὶ νὰ μυρίζεται, τὰ χέρια νὰ πιάνουν, τὰ ὀρχίδια νὰ ἐτοιμάζουσι τὸ σπέρμα, τὸ σικότι νὰ ξεχωρίζῃ τὴν χολὴν ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ καθεξῆς.

²²⁴**Ἐνέργεια τῶν ἐντοσθίων**, κάθε ἐντόσθιον ἔχει τὴν ἐνεργειάν του.

Ἐντόσθια, ὀνομάζονται ὅλα τὰ σωθικὰ, καθὼς εἶναι τὸ σικότι, ἡ σπλῆνα, τὸ στομάχι καὶ τὰ λοιπά.

Ἐξάνθημα, λέγεται ὅ,τι καὶ ἂν εὐγαίνει ἔξω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. Καθὼς εἶναι ἡ εὐλογαῖς, ἡ ἀστράκα,

ἡγουν ἢ ὕληρη, ἢ κοκκινίτζα, ἢ ψυλλίθρα, ὁ κεχρίτης, ἢ ψώρα, τὰ δροτζίδια καὶ ἄλλα.

Ἐξάχνισε, ἡγουν κάμε νὰ πυκνωθῆ, καθὼς πυκνώνεται ὁ μοῦστος καὶ γίνεται πεκμέζι³². Πρέπει ὅμως νὰ γίνεται τὸ ἐξάχνισμα εἰς ἀγγεῖον χωματένιον γανωμένον, ἀνοικτὸν καὶ ξέσκεπον, μὲ σιγανὴν καὶ ἐλαφρὴν φωτίαν, ἔτζι ὅπου ποτὲ νὰ μὴ βράζῃ τὸ ζουμί, ὅπου ἐξαχνίζεις, ἀμὴ μόνον νὰ φεύγῃ ὁ ἀχνὸς, διὰ νὰ ὀλιγοστεύσῃ ἢ ὑ²²⁵γράδα καὶ νὰ χοντρύνῃ, ἡγουν νὰ πυκνωθῆ. Καὶ πάντα πρέπει νὰ τὸ ἀνακατώνῃς, διὰ νὰ μὴ τζικνώσῃς. Ἀφ' οὗ ὅμως χοντρύνῃ καὶ δέσῃ δυνατὰ τὸ ἐξτράκτον³³ πρέπει νὰ εἶναι ἢ φωτία πολλὰ ἀδύνατη, διὰ νὰ μὴν ἡμπορῆ νὰ τὸ καύσῃ.

Ἐξόστωσες, λέγονται τὰ πρίσματα τῶν κοκκάλων, ὅπου εἶναι τόσον σκληρὰ, ὡσὰν τὰ κόκκαλα ἢ καὶ περισσότερον ἀκόμι.

Ἐξόστωσες ἀφροδισιακαὶ, λέγονται αἱ ἐξόστωσες, ὅπου γεννῶνται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Ἐξωτερικὰ ἀλειψίματα, ἰδὲ ἀλειψίματα ἐξωτερικά.

Ἐξωτερικὰ μέρη τοῦ σώματος, εἶναι ἢ ἐπιφάνεια τοῦ κορμίου, ἡγουν τὸ δέρμα ὅλου τοῦ σώματος. Ὅμοίως καὶ ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ σώματος.

Ἐπίθεμα, λέγεται ἓνα ἰατρικὸν ἐξωτερικὸν ὑγρὸν μὲ τὸ ὅποιον βρέχεται πανί ἢ σκουτί ἢ φλανέ²²⁶λι καὶ οὕτως βάνεται ἐπάνω εἰς κανένα μέρος τοῦ σώματος ἀπ' ἔξω. Τὰ ἐπιθέματα εἶναι ἄλλα ζεστὰ καὶ ἄλλα κρύα.

Ἐπιφάνεια τοῦ σώματος, λέγεται ὅλον τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ σώματος, ὅπου εἶναι σκεπασμένον μὲ τὸ δέρμα.

Ἐργασία, λέγεται τὸ ἔργον, ὅπου κάμνει ὁ φαρμακοποιὸς, ἡγουν ὁ ἀπατηκάρος ἢ σπετζιάλης, ὅταν φτιάγῃ κανένα ἰατρικόν.

Ἐρεθίζει, ἡγουν παροξύνει, ἀναγριώνει, παρακινεῖ. Λόγου χάριν, ὁ καπνὸς ἐρεθίζει τὰ ὀμμάτια νὰ δακρῦσουν.

32. Τὸ «πετιμέζι».

33. Ὁ Γεώργιος Ζαβίρας, *Ἱατρικαὶ παραινέσεις*, Πέστη 1787, σ. 218, σημειώνει «ἐκχύλισμα, ἐκχύλωμα, ἐξτράκτουμ λατινιστί».

Ἐρεθιστικὴ ὕλη, ἡγουν ὕλη, ὅπου ἐρεθίζει καὶ ἀνάφτει καὶ παρακινεῖ καὶ ἀναγριώνει γαργαλίζοντας δυνατὰ καὶ καίωντας τὸ μέρος, ὅπου ἐγγίζει.

Ἐσωτερικὰ ἱατρικὰ, ὀνομάζονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου καταπίνονται καὶ πηγαίνουν μέσα εἰς τὸν στόμαχον.

^{|227}**Ἐσωτερικὴ χρῆσις τῶν ἱατρικῶν**, λέγεται, ὅταν τὰ ἱατρικὰ πέρνωνται ἀπὸ τὸν ἄρρωστον μέσα, τρώγωντάς τα ἢ πίνωντάς τα, καὶ οὕτως πηγαίνουν μέσα εἰς τὸν στόμαχον.

Ἐσωτερικὸν περιόστεον, ἰδὲ περιόστεον.

Εὐκόλοερέθιστα νεῦρα, λέγονται τὰ νεῦρα, ὅπου εὐκόλα ἐρεθίζονται καὶ παρακινοῦνται καὶ γαργαλίζονται.

Θ

Θεραπεία, λέγεται ὁ τρόπος καὶ ἡ μέθοδος, μετὸν ὅποιον πρέπει νὰ θεραπεύεται καὶ νὰ ἰατρεύεται ἡ ἄρρωστία.

Θεραπεία ἀλειπτικὴ, ἰδὲ ἀλειπτικὴ θεραπεία.

Θεραπεία ἀντιφλογιστικὴ γενικὴ, ἰδὲ γενικὴ ἀντιφλογιστικὴ θεραπεία.

Θεραπεία δροσιστικὴ, ἰδὲ δροσιστικὴ θεραπεία.

Θεραπεία κακὴ, ἰδὲ κακὴ θεραπεία.

Θεραπεία μικτὴ, ἰδὲ μικτὴ θεραπεία.

^{|228}**Θερμὰ μεθυστικὰ ποτὰ**, λέγονται τὸ κρασί, ἡ ρακὴ, τὸ ροζόλι³⁴, ἡ πίβα³⁵, ὁ μποζᾶς³⁶ καὶ ἄλλα τέτοια, ὅπου, πίνωντάς τα τινὰς εἰς περισσοτέραν ποσότητα, μεθᾶ ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἀνάφτει ὅλον τὸ κορμί του.

Θερμοὶ, πυροὶ καὶ πληθωρικοὶ νέοι, ὀνομάζονται ὅσοι εἶναι θερμῆς καὶ πυρᾶς κράσεως καὶ ἔχουν πολὺ αἷμα μέσα εἰς τὸ σῶμα τους.

34. Ροζόλι καὶ ροσόλι (ἰταλ.), ἡδύποτο ἀρωματισμένο δι' ἀποστάγματος ρόδου.

35. Ἡ «πίβα» εἶναι ὁ ζύθος, ἡ μπύρα. «Περὶ ζύθου, ἥτοι πῆβας» γράφει ὁ Κωνσταντῖνος Μιχαήλ, *Διαιτητικὴ*, Βιέννη 1794, σ. 250.

36. «Μποζᾶς» (τουρκ.) ποτὸ ἐκ κέχρου γλυκο-υποξίνου γεύσεως.

I

Ίατρικὸν, λέγεται καὶ βότανον καὶ βοτάνι.

Ίατρικὰ ἀντιγονορροϊκὰ, ἰδὲ ἀντιγονορροϊκὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ ἀντιφλογιστικὰ, ἰδὲ ἀντιφλογιστικὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ βαλσαμικὰ, ἰδὲ βαλσαμικὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ δροσιστικὰ, ἰδὲ δροσιστικὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ ἐξωτερικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικά, ὅπου ἀπέξω βάνονται ἢ ἀλείφονται εἰς τὸ σῶμα.

^{|229}**Ίατρικὰ ἐσωτερικὰ**, ἰδὲ ἐσωτερικὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ λεπτοντικὰ, ἰδὲ λεπτοντικὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ μαλακτικὰ, ἰδὲ μαλακτικὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ πνευματώδη, ἰδὲ πνευματώδη ἱατρικά.

Ίατρικὰ στυπτικὰ, ἰδὲ στυπτικὰ ἱατρικά.

Ίατρικὰ ὑδραργυρικὰ, ἰδὲ ὑδραργυρικὰ ἱατρικά.

Ίατρικῶν ἐσωτερικῆ χρήσις, ἰδὲ ἐσωτερικῆ χρήσις τῶν ἱατρικῶν.

Ίδρωτας, ὀνομάζεται τὸ νεροῦλον ὑγρὸν, ὅπου εὐγαίνει ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ δέρματος, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἢ κινῆται ἢ ζεσταίνεται πολλά.

Ίνα, ἴνες εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου λέγονται αἱ μικραῖς καὶ λεπταῖς κλωσταῖς ἢ τὰ λεπτὰ νήματα ἀπὸ ταῖς ὁποίαις εἶναι ὑφαμέναις ὄλαις αἱ ἀπλαῖς μεμβράναις καὶ ^{|230}τὰ ποντικάκια³⁷ τοῦ σώματος. Ἀπὸ ταῖς ἀπλαῖς μεμβράναις εἶναι συνθεμένα τὰ λεπτότατα ἀγγεῖα, ἀπὸ τὰ ὅποια εἶναι ὑφαμέναις ἢ μεμβράναις τῶν μεγαλητέρων ἀγγείων καὶ καθεξῆς. Τὸ βραστὸν, ψαχνόν κρέας ξεφτύζεται εἰς ἴναις.

Ίναις χαλαραῖς, ἤγουν, ὅπου δὲν εἶναι σφικταῖς καὶ δυναταῖς καὶ στιβακταῖς.

Ίχῶρας, λέγεται ἡ κακὴ καὶ ἄσχημη ὕλη, ὅπου τρέχει ἀπὸ τὰ κακοῆθη ἔλκη. Ὁ ἰχῶρας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λεπτὸς, λαδερὸς καὶ δριμύς, ἤγουν ἀψύς.

37. Τὰ «ποντικάκια» καὶ ὡς μυῶνες μνημονεύονται ἀπὸ τὸν Γεώργιο Βεντότη, *Νουθεσίαι εἰς τὸν λαὸν*, Βενετία, 1780, τόμ. Α', σ. 71, καὶ ἀπὸ τὸν Γεώργιο Ζαβίρα, *Ίατρικαὶ παραινέσεις*, ὁ.π., σ. 22.

Κ

Κάγκροι ἰταλικά, λέγονται τὰ καρκινωματώδη ἔλκη καὶ οἱ ἀφροδισιακοὶ καρκῖνοι. Ἴδὲ καρκῖνος ἀφροδισιακός.

Καθαριστικὸν τοῦ αἵματος πιστόν, ἤγουν, ὅπου καθαρίζει καὶ παστρεύει ²³¹τὸ αἷμα ἀπὸ κάθε δριμύτητα καὶ ἀκαθαρσίαν.

Κακὴ θεραπεία, λέγεται ἡ θεραπεία, ὅπου δὲν γίνεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἰατρικῆς. Τέτοιαις εἶναι ἡ ἀνάποδαις θεραπείαις, ὅπου κάθε ἡμέραν κάνουν οἱ ἄτιμοι ἀπατεῶνες καὶ ἀσυνείδητοι τζαρλατάνοι καὶ τὰ λωλὰ καὶ ἀνδιάντροπα γυναικάρια.

Κακοῆθη ἔλκη, ὀνομάζονται τὰ κακὰ καὶ πεισματικά ἔλκη, ὅπου δὲν ὑπακούουν εἰς τὰ ἰατρικὰ καὶ δύσκολα ἰατρεύονται.

Κακοῆθης καὶ λεπιδωτὴ ψώρα, λέγεται ἡ κακὴ καὶ πεισματικὴ ψώρα, ὅπου ξεφλουδίζεται εἰς λέπια.

Κακὸν κατεπεῖγον, ἤγουν κακὸν βίαιον, ὅπου βιάζει.

Καλοῆθης ὕλη, λέγεται ἡ ὕλη, ὅπου εἶναι καλὴ καὶ δὲν ἔχει καμμίαν ἀψάδαν.

Καλλιτέρευσις σταθερὴ, ἰδὲ σταθερὴ καλλιτέρευσις.

²³²**Καρκῖνος ἀφροδισιακός**, λέγεται τὸ μικρὸν ἔλκος, ὅπου εὐγαίνει εἰς τὴν βάλανον τῆς ψωλῆς καὶ εἰς τὴν ἀκροβυστίαν ἀπὸ μέσα, ἐξ αἰτίας τοῦ φαρμακίου τῆς μαλαφράντζας. Ἴταλικά λέγεται κάγκρο.

Καρκινωματώδη ἔλκη, λέγονται τὰ ἔλκη τὰ φαγαιδενικά, ὅπου τρώγουν ὀλόγουρά τους τὸ κρέας. Ἴταλικά λέγονται κάγκροι. Ἴδὲ κάγκροι.

Κατάπλασμα, λέγεται ἓνα ἰατρικὸν ἐξωτερικὸν, τοπικὸν, ἀπαλὸν ὡσὰν κουρκούτι χοντρόν.

Κατάποσις, ἤγουν κατάπιασμα ἢ κατάπιμα. Ὅταν τινὰς καταπίη.

Κατεπεῖγον κακὸν, ἰδὲ κακὸν κατεπεῖγον.

Κατουρόφουσκας λαιμὸς, ἰδὲ λαιμὸς τῆς κατουρόφουσκας.

Καῦσις ἀπεραστική, ἰδὲ ἀπεραστική καῦσις.

Καῦσις βρασματώδης, ἰδὲ βρασματώδης καῦσις.

^{|233}**Κεχρίτης**, εἶναι ἐξανθήματα, ἤγουν σπειράκια μικρά, ὡσὰν τὸ κεχρί. Ὁ κεχρίτης εἶναι καὶ ἄσπρος καὶ κόκκινος. Ἴδὲ ἐξάνθημα.

Κένωσις, ἤγουν ἄδειασις. Ἡ κένωσις γίνεται ἢ μὲ τὸν ἴδρωτα ἢ μὲ τὸ κάτουρον ἢ μὲ τὴν ἄφοδον ἢ μὲ τὸ ξέρασμα ἢ μὲ τὸν σιαλισμὸν ἢ μὲ καμμίαν αἰμορραγίαν, ὡσὰν τῆς μύτης καὶ τῶν σωχάδων, ὁμοίως καὶ τῶν καταμηνίων εἰς ταῖς γυναῖκας. Κένωσις γίνεται καὶ μὲ τὴν φλεβοτομίαν.

Κεφαλαγία, κεφαλόπονος, ἤγουν πόνος τῆς κεφαλῆς.

Κινητικὸν, λέγεται τὸ ἱατρικὸν, ὁποῦ κινᾷ τὴν κοιλίαν. Λέγεται καὶ καθαρτικόν.

Κινήματα ὑπερβολικὰ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἰδὲ ὑπερβολικὰ κινήματα καὶ τὰ ἐξῆς.

Κλειδάκια, ὀνομάζονται τὰ δύο κοκκαλάκια, ὁποῦ εἶναι εἰς τὸ ἀνώτερον ἐμπροσθινόν μέρος τοῦ στήθους σιμὰ εἰς ^{|234}τὸν λαιμὸν, τὸ ἓνα πρὸς τὸν δεξιὸν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον.

Κλειδώσεις³⁸, ἤγουν ἄρμοι τῶν κοκκάλων.

Κλυστηριασμὸς, λέγεται, ὅταν μὲ τὸ κλυστηράκι χύνωμεν κανένα ἱατρικὸν μέσα εἰς καμμίαν κοιλότητα τοῦ σώματος, ὡσὰν μέσα εἰς τὸν λαιμὸν, εἰς τὴν μύτην, μέσα εἰς τὰ αὐτία, μέσα εἰς τὴν μήτραν, εἰς τὴν οὐρήθραν, μέσα εἰς ταῖς βαθυαῖς πληγιαῖς, εἰς τὰ βαθυὰ ἔλκη, εἰς τοὺς φίστουλας καὶ ἄλλα παρόμοια.

Κλυστηριασμοὶ στυπτικοὶ, ἰδὲ στυπτικοὶ κλυστηριασμοί.

Κοιλία φραγμένη, λέγεται, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι εὐκόλιος, ἤγουν δὲν χέζη εὐκόλα, ἀμὴ ἔχη δέσιν καὶ ἔμφραξιν τῆς κοιλίας.

Κοιῶματα τῆς μύτης, ὀνομάζονται ἢ τρύπαις τῆς μύτης τὸν ἀνήφορον.

38. Οἱ κλειδώσεις.

²³⁵ **Κοινὸς συνεχῆς πυρετὸς**, ἦγουν τῆς ἀράδας συνεχῆς θέρμη.

Κόκκαλα συριγγώδη, ἰδὲ συριγγώδη κόκκαλα.

Κολλητικὴ δριμύτης, ἦγουν ὀποῦ κολλᾶ καὶ μολεύει. Ἴδὲ δριμύτης κολλητικῆ.

Κολλῶδες φλέγμα, ἦγουν κολλιτζιάρικον φλέγμα, ὀποῦ κολλᾶ ὡσὰν κόλλα.

Κόλπος, λέγεται τὸ ἔλκος, ὀποῦ ἀπ' ἔξω ἔχει μικρὴν τρύπαν καὶ μέσα εἶναι κούφιον καὶ ἀπλόχωρον, λέγεται καὶ κουφοδρόμημα³⁹.

Κομπιάρικοι βουβῶνες, ἦγουν ὀποῦ ἔχουν πολλοὺς κόμπους.

Κονδυλώματα ἀφροδισιακὰ, ἰδὲ ἀφροδισιακὰ κονδυλώματα.

Κρᾶσις. Αἱ κράσεις τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων εἶναι τέσσαρες. Ἡ αἱματώδης, ἡ φλεγματικὴ, ἡ χολερικὴ καὶ ἡ μελαγχολικὴ.

Κρᾶσις ὑγρὰ καὶ φλεγματώδης, ἦγουν ψυχρὴ καὶ φλεγματικὴ κρᾶσις.

²³⁶ **Κυκλοφορία τοῦ αἵματος**. Τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ μέσα εἰς τὸ σῶμα κατὰ συνέχειαν. Ἀπὸ τὴν καρδίαν κινεῖται πρὸς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ σώματος διὰ μέσου τῶν ἀρτηριῶν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν ξαναγυρίζει εἰς τὴν καρδίαν διὰ μέσου τῶν φλεβῶν, καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν καρδίαν πηγαίνει εἰς τὰ ἄκρα διὰ τῶν ἀρτηριῶν καὶ στρέφεται εἰς αὐτὴν διὰ τῶν φλεβῶν. Καὶ οὕτως κυκλοφορεῖ τὸ αἷμα ἕως ὀποῦ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος.

Κυνάγχη ἀφροδισιακὴ, λέγεται ἡ φλόγωσις τοῦ λαιμοῦ ἀπὸ μέσα, ὀποῦ γίνεται ἐξ αἰτίας τοῦ φαρμακίου τῆς μαλαφράντζας.

39. Τὸ ρῆμα «κουφοδρομῶ» χρησιμοποίησε ὁ Καρκαβίτσας στὸ βιβλίον του *Ὁ ζητιάνος*, βλ. Δ. Δημητράκου, *Μέγα λεξικὸ ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐκδόσεις ΔΟΜΗ, Ἀθήνα 1964, τόμ. Η', σελ. 4095, λῆμμα «κουφοδρομῶ».

Λ

Λαιμὸς βαλάνου, ἰδὲ βάλανος.

Λαιμὸς τῆς κατουρόφουσкас⁴⁰, λέγεται τὸ κάτω μέρος, ἤγουν τὸ στενὸν τῆς φούσκας, ὅθεν ἄρχεται ἡ οὐρήθρα. Ἴδὲ οὐρήθρα.

Λαιμὸς τῆς μήτρας, λέγεται τὸ στενὸν μέρος, ὅπου εἶναι ἀναμεταξὺ τοῦ [|]²³⁷πάτου καὶ τοῦ στόματος τῆς μήτρας, σιμὰ εἰς τὸ στόμα τῆς μήτρας. Ἴὲ μήτρα.

Λαρδοειδῆ ἔλκη, λέγονται τὰ ἔλκη, ὅταν μέσα εἰς αὐτὰ φαίνεται ὡσὰν παστὸς χοίρινος, ἤγουν λαρδί.

Λέπια πιτυρώδη, ἰδὲ πιτυρώδη λέπια.

Λεπιδωτὰ ἔλκη, ἤγουν ἔλκη, ὅπου ξεφλουδίζονται εἰς λέπια.

Λεπιδωτὴ ψώρα, ἤγουν ψώρα, ὅπου ξεφλουδίζεται εἰς λέπια.

Λέπρα, ἤγουν λώβη, λωβιά. Εὐγαίνει εἰς ὅλον τὸ σῶμα.

Λεπτυντικὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου λεπτύνουν τὸ αἷμα τὸ χοντρὸν καὶ τὸ κάνουν λεπτότερον.

Λευκόρροια, εἶναι ἓνα πάθος τῶν γυναικῶν, ὅταν τρέχη ἀπὸ τὰ αἰδοῖα τους μία ὕλη ἄσπρη, γλισχρὴ καὶ μυξώδης. Ὅταν ἡ λευκόρροια προέρχεται ἀπὸ μίασμα μαλαφράντζας λέγεται ἀφροδισιακὴ [|]²³⁸λευκόρροια. Καὶ τότε ἡ ὕλη, ὅπου τρέχει εἶναι δριμεῖα, κίτρινη, μελανή, πράσινη καὶ βρομερή.

Λιγούρα, λιγουριὰ, λέγεται τὸ σύμπτωμα, ὅταν ἔρχεται τοῦ ἀνθρώπου ἀχαμνᾶ καὶ εἶναι ἀρχὴ ἢ ἀναγουλίας ἢ ὀλιγοθυμίας.

Λούζω τὴν ψωλὴν, ἤγουν τὴν μουσκεύω εἰς ζεστὸν νερὸν ἢ νερόγαλον ἢ ἄλλο κανένα δεκόκτον ἢ ἱατρικόν.

Λουτρὸν. λέγεται ἢ ὅταν τινὰς ἐμβαίῃ ὅλος μέσα εἰς τὸ νερὸν καὶ κάθεται διὰ μερικὸν καιρὸν ἢ ὅταν ἓνα του μέλος μόνον χώνη μέσα καὶ τὸ μουσκεύῃ.

Λυμφατικὰ ἀγγεῖα, ἰδὲ ἀγγεῖα λυμφατικά.

40. Ἡ «κατουρόφουσкас» εἶναι ἡ οὐροδόχος κύστη.

Μ

Μαλακτικὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου ἀπαλαί-
νουν καὶ μαλακαίνουν.

²³⁹ **Μαλακτικὰ καταπλάσματα**, ἤγουν ὅπου ἀπαλαίνουν
καὶ μαλακώνουν.

Μαλακτικὰ χόρτα, ἤγουν, ὅπου ἔχουν δύναμιν νὰ μαλα-
κώσουν.

Μεθυστικὰ πιοτὰ, ἰδὲ θερμὰ, μεθυστικὰ πιοτὰ.

Μεμβράνα⁴¹ **πιμελώδης**, λέγεται τὸ λεπτὸν πετζάκι, ὅπου
εὐρίσκεται ἀναμεταξὺ τοῦ δέρματος καὶ τοῦ κρέατος. Αὐτὴ
ἢ μεμβράνα σχηματίζει καὶ κάμνει πολλότατα κελλάκια
ἤγουν τρυποπούλαις, μέσα εἰς ταῖς ὁποίαις συναθροίζεται
τὸ πάχος, ὅθεν καὶ πιμελώδης, ἤγουν γεμάτη πάχος, λέγεται.

Μέρη ἐξωτερικὰ τοῦ σώματος, ἰδὲ ἐξωτερικὰ μέρη τοῦ
σώματος.

Μέρη μερικὰ, λέγονται τὸ κάθε μέρος τοῦ σώματος ξεχω-
ριστᾶ καὶ μοναχὸν λαμβανόμενον. Λέγονται καὶ μοναδικὰ
μέρη.

Μέρη στερεὰ τοῦ σώματος, ἰδὲ στερεὰ μέρη τοῦ σώμα-
τος.

²⁴⁰ **Μετάγγισε**, ἤγουν ἄδειασε ἀπὸ ἓνα ἀγγεῖον εἰς ἄλλο.

Μετακύλισμα, λέγεται, ὅταν μία ἀρρωστία δὲν θεραπεύ-
εται μὲ τελειότητα, ἀμὴ ἀπομένει μέσα εἰς τὸ σῶμα καμμία
αἰτία, ἢ ὁποία αὐξάνωντας πάλιν, ξαναπροξενεῖ τὴν πρώτην
ἀρρωστίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε σηκωθῆ ὁ ἄρρωστος.

Μετάστασις, λέγεται, ὅταν ἡ ἀρρωστία φεύγη ἀπὸ ἓνα
μέρος καὶ πηγαινῆ εἰς ἄλλο. Λέγεται καὶ μετατόπισις τῆς
ἀρρωστίας.

41. Ὁ λόγιος Γεώργιος Ζαβίρας, *Ἰατρικαὶ παραινέσεις*, Πέστη 1787, σ. 224, σημειώνει ὅτι ὁ ὄρος «μεμβράνα» εἶναι λατινογενὴς γιὰ τὸν ἀντίστοιχὸ ἑλληνικὸ ὄρο «κύμν».

Μηρία, μηρι⁴² ονομάζεται τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ ποδὸς, ἤγουν ἀπὸ τὰ κωλόμηλα⁴³ ἕως εἰς τὸ γόνα. Λέγεται καὶ μπούτι.

Μήτρα, λέγεται ἓνα μέρος τοῦ σώματος τῶν γυναικῶν, τὸ ὁποῖον στέκει μέσα εἰς τὸ ὑπογάστριον, ἤγουν εἰς τὸ ὑποκοίλι, ὅπου εἶναι τὸ κατώτερον μέρος τῆς κοιλίας. Ἡ μήτρα εἶναι διωρισμένη ἀπὸ τὸν Δημιουργὸν τῆς φύσεως πρὸς σύλληψιν, ²⁴¹ αὔξησιν, καὶ γέννησιν τοῦ βρέφους. Διαρρεῖται ἀπὸ τοὺς ἀνατομικοὺς εἰς πάτον, λαιμὸν καὶ φηκάρι. Ἴδὲ φηκάρι τῆς μήτρας.

Μήτρας λαιμὸς, ἰδὲ λαιμὸς μήτρας.

Μήτρας φηκάρι, ἰδὲ φηκάρι τῆς μήτρας.

Μίασμα, λέγεται τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας ἢ καὶ ἄλλης μολευτικῆς ἀρρωστίας, ἤγουν ψώρας, πανούκλας, εὐλογίας, λώβης καὶ καθεξῆς.

Μικρὰ πρισματάκια, ἤγουν, ὡσὰν μικρὰ σπειράκια.

Μικτὴ θεραπεία, ἤγουν, ἀνακατεμένη θεραπεία λέγεται, ὅταν ὁ ἄρρωστος καὶ ἀλείφεται ἀπ' ἕξω μὲ ταῖς ὑδραργυρिकाῖς ἀλειφαῖς καὶ πέρνη καὶ ἀπὸ μέσα ἰατρικὰ ὑδραργυρικά.

Μόλευμα, λέγεται, ὅταν τὸ μίασμα, ἤγουν τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας ἢ ἄλλης καμμιᾶς ²⁴² ἀρρωστίας ἀπερνᾷ καὶ διαδίδεται ἀπὸ ἓναν ἄνθρωπον εἰς ἄλλον μὲ τὸν συνουσιασμὸν ἢ εἰς ἄλλον κανέναν τρόπον.

Μολυβοζάχαρη, εἶναι ἓνα ἰατρικὸν πολλὰ στυπτικὸν, ὅπου κατασκευάζεται ἀπὸ ψιμύθι καὶ ξύδι.

Μολυσμὸς, ἤγουν μόλευμα. Ἴδὲ μόλευμα.

Μόρια γεννητικὰ, ἰδὲ γεννητικὰ μόρια.

Μυελὸς, λέγεται ἡ λαδερὴ οὐσία, ὅπου εἶναι μέσα εἰς τὰ σπογγώδη κόκκαλα τοῦ σώματος. Ὁ μυελὸς, ὅπου εἶναι μέσα εἰς τὸ κεφάλι τοῦ ἀνθρώπου λέγεται ἐγκέφαλος. Ἴδὲ ἐγκέφαλος.

42. Ὁ «μηρός».

43. Τὰ «κωλόμηλα» ἀναφέρονται στὸ Γερασίμου Βλάχου, *Θησαυρὸς τῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς βάσεως τετράγλωττος*, Βενετία 1784, σ. 335.

Μυξώδης καὶ γλισχρὴ ὕλη, λέγεται ἡ ὕλη, ὁποῦ τραβιέται ὡσὰν μύξα καὶ εἶναι κολλιτζιάρικη ὡσὰν ἰξὸς, ἤγουν ὀξὸς.

Ν

Νεκρώδης βρόμος, ἰδὲ βρόμος νεκρώδης.

ἴ²⁴³ **Νέοι θερμοί, πυροὶ καὶ πληθωρικοί**, ἰδὲ θερμοί. πυροὶ καὶ πληθωρικοὶ νέοι.

Νερουλὸν πρίσμα, ἰδὲ χαλαρὸν, νερουλὸν πρίσμα.

Νεῦρα εὐκολοερέθιστα, ἰδὲ εὐκολοερέθιστα νεῦρα.

Νεῦρα, τὰ νεῦρα εἶναι δεματάκια συνθεμένα ἀπὸ σωληναράκια μικρὰ, ἄσπρα, κυλινδρικὰ καὶ κοῖλα, ἤγουν μακρὰ καὶ στρογγυλὰ καὶ τρυπημένα τοῦ μάκρους. Τὰ νεῦρα ἔχουν τὴν ἀρχὴν τους ἢ ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον ἢ ἀπὸ τὴν παραγκεφαλίδα ἢ ἀπὸ τὸν μυελὸν τῆς ράχης, ὁ ὁποῖος πέρνωντας τὴν ἀρχὴν του ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλον καὶ ἀπὸ τὴν παρεγκεφαλίδα, ἐξαπλώνεται ἀπὸ ἐκεῖ διὰ μέσου τῶν σφονδυλίων τοῦ τραχήλου καὶ τῆς ράχης ἕως εἰς τὸ ἱερὸν κόκκαλον⁴⁴ καὶ οὐροπύγιον, ἤγουν οὐρίτζαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπὸ τὰ νεῦρα προέρχεται κάθε αἴσθησις καὶ κίνημα ἴ²⁴⁴ εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Καταχρηστικῶς λέγονται νεῦρα καὶ οἱ τένοντες καὶ οἱ ἀπονεύρωσες.

Ξ

Ξαντὸν λινὸν, λέγεται τὸ ξέφτυσμα ἀπὸ πανὶ παλιὸν, πρέπει ὁμως νὰ εἶναι ἀπὸ πανὶ λιναρίσιον.

Ξεσχιστικὸς πόνος, λέγεται ὁ πόνος, ὁποῦ κάμνει συναίσθησιν εἰς τὸ μέρος, ὁποῦ εἶναι, ὡσὰν νὰ ξεσχίζονται τὰ κόκκαλα.

Ξετυλίγεται ἀπὸ τὸ αἷμα ἢ δριμύτης, ἤγουν, ξεμπερδεύεται καὶ ξεχωρίζεται ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ εὐγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα.

44. Ὡς «ἱερὸν ὄστουν» ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Ἀδάμη, *Σύντομος ἐρμηνεία...*, ὁ.π., σ. 67.

Ο

Ὅρισμοὶ ἀπαρασάλευτοι, ἤγουν, προσταγαί, ὅπου νὰ μὴ κοτᾶ τινὰς νὰ ταῖς καταπατήση καὶ νὰ ταῖς παρέβῃ.

Ὅρχιδίων ἀφροδισιακὰ πρίσματα, ἰδὲ ἀφροδισιακὰ σκληρὰ καὶ φλογισμένα πρίσματα τῶν ὀρχιδίων.

[|]²⁴⁵ **Οὐλή**, λέγεται τὸ σημάδι, ὅπου φαίνεται εἰς τὸν τόπον μιᾶς πληγῆς ἢ ἐνὸς ἔλκους, ἀφ' οὗ ἰατρευθῆ καὶ κλείση. Λέγεται καὶ πληγωματιά.

Ὀυρανίσκος, ὀνομάζεται τὸ ἀνωτερικὸν μέρος τοῦ στόματος, ἤγουν ὅλον τὸ διάστημα, ὅπου περικλείεται ἀναμεταξὺ τῶν ἀνωτερικῶν ὀδόντων καὶ τοῦ σταφυλίτου. Ὀνομάζεται καὶ θόλος τοῦ στόματος.

Ὀυρήθρα, λέγεται ἡ κατουρήθρα, ἤγουν τὸ σωληνάρι τῆς ψωλῆς ἀπὸ τὸ ὅποῖον τρέχει ἔξω τὸ κάτωρον, ὅταν κατουροῦμεν. Ἡ οὐρήθρα ἀρχίζει ἀπὸ τὸν λαιμὸν τῆς κατουρόφουσκας καὶ τελειώνει εἰς τὸ κεφάλι τῆς ψωλῆς εἰς τοὺς ἄνδρας. Εἰς ταῖς γυναῖκας τελειώνει ὀλίγον παραπάνω ἀπὸ τὸν πόρον τοῦ φηκαρίου τῆς μήτρας,

Ὀυρήθρας ἔλκωσις, ἰδὲ ἔλκωσις τῆς οὐρήθρας.

Ὀυρήθρας στόμα, ἰδὲ στόμα τῆς οὐρήθρας.

[|]²⁴⁶ **Ὀυρήθρας τέλος**, ἰδὲ τέλος τῆς οὐρήθρας.

Ὀὔρος, ἤγουν κάτωρον, λέγεται τὸ περίττωμα τὸ νερουλὸν, ὅπου κατουροῦμεν. Τὸ οὔρος ξεχωρίζεται ἀπὸ τὸ αἷμα εἰς τὰ νεφρὰ, ἀπ' ἐκεῖ ἔρχεται διὰ μέσου τῶν οὐρητήρων εἰς τὴν κατουρόφουσκαν καὶ ἐκεῖ συναθροίζεται ἕως ὅπου εἰς ἀρμόδιον καιρὸν τὸ κατουροῦμεν.

Ὀὔρους παντοτινὸν στάξιμον, ἰδὲ παντοτινὸν στάξιμον τοῦ οὔρους.

Ὀφθαλμία ἀφροδισιακὴ, ἤγουν, φλόγωσις τῶν ὀμμάτων, ὅπου προέρχεται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Π

Παντοτινὸν στάξιμον τοῦ οὔρου, τὸ οὔρος στάζει ἀκατάπαυστα ἡμέραν καὶ νύκτα χωρὶς κανέναν πόνον. Εἰς τέτοιους ἀρρώστους ποτὲ δὲν συναθροίζεται κάτουρον μέσα εἰς τὴν φούσκαν⁴⁵, διότι τοὺς τρέχει πάντα στάζοντας χωρὶς τὸ θέλημά τους. Ἐλεεινὸν θέα²⁴⁷μα! Πρὸ μερικῶν χρόνων ἐθεράπευσα ἕναν ἀπὸ τὴν μαλαφράντζαν, ὁποῦ εἶχε διάφορα συμπτώματα. Ἀπὸ ὅλα ἰατρεύθηκε μὲ τελειότητα, τὸ στάξιμον τοῦ οὔρου ὅμως τοῦ ἔμεινεν καὶ τὸ ἔχει καὶ τὴν σήμερον. Πρὸς παρηγορίαν καὶ ἀποφυγὴν περισσοτέρων ἐνοχλήσεων, βαστᾷ πάντα μίαν γαστέραν φτιασμένην ἀπὸ κομμίδι ἐλαστικόν, κρεμασμένην ἀπὸ τὴν μέσην του μὲ ἕνα λουράκι μέσα εἰς τὸ βρακί του, ἔχοντας πάντα χωσμένην μέσα τὴν ψωλὴν του, διὰ νὰ μαζώνεται τὸ κάτουρον μέσα εἰς τὴν γαστέραν καὶ προσέχει κάθε ὥραν νὰ τὸ χύση, ξεπλένοντας συχνᾶ τὴν γαστέραν του μὲ νερὸν, διὰ νὰ μὴ βρομᾷ. Ἴδου οἱ καρποὶ τῆς ὀλίγης ἡδονῆς του. Διὰ νὰ ἀπολαύσῃ εἰς μίαν στιγμὴν, πάσχει εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του.

Παρακινεῖται ἢ ἐμπύησις, ἡγουν, τὴν κάμνει τινὰς νὰ ὠριμάσῃ ὀγλίγωρα.

²⁴⁸**Παρακμὴ τοῦ πυρετοῦ,** λέγεται τὸ διάστημα τοῦ πυρετοῦ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ πυρετὸς τζακίζει καὶ ἀρχίζει νὰ μικραίνει καὶ νὰ πηγαίνει ὀλιγοστεύοντας. Κάθε ἀρρωστία ἔχει πέντε διαστήματα ἢ καιροὺς. Τὸ πρῶτον διάστημα εἶναι ἡ ἀρχή. Τὸ δεύτερον εἶναι ἡ αὐξησις, ἡγουν, ὅταν ἡ ἀρρωστία πηγαίνει πάντα αὐξάνοντας. Τὸ τρίτον διάστημα εἶναι ἡ ἀκμὴ, ἡγουν, ὅταν ἡ ἀρρωστία φθάνῃ εἰς τὸν ἄκρον τῆς βαθμόν. Εἰς τοῦτο τὸ διάστημα, ἡγουν εἰς τὴν ἀκμὴν, ἀποθνήσκουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἀρρωστοὶ. Τὸ τέταρτον διάστημα εἶναι ἡ παρακμὴ, ἡγουν, ὅταν ἡ ἀρρωστία πηγαίνει πάντα ὀλιγοστεύοντας καὶ μικραίνοντας. Τὸ πέμπτον διάστημα εἶναι

45. Ἡ οὐροδόχος κύστη.

τὸ τέλος τῆς ἀρρωστίας, ἤγουν, ὅταν τελειώνῃ ἡ ἀρρωστία καὶ ὁ ἄρρωστος ἀρχίζῃ νὰ ἀναλάβῃ.

Παραφίμωσις, λέγεται, ὅταν ἡ ἀκροβυστία παρὰ φύσιν τραβιχθῇ καὶ σουρρωθῇ ὀπίσω ἀπὸ τὴν βάλανον⁴⁶ τῆς ψωλῆς καὶ πρισθῇ καὶ φλογισθῇ καὶ σφίγγῃ τὸν λαιμὸν τῆς ψωλῆς δυνατά, ὡσὰν κανένα σφικτὸν γκιουρδάνι. Εἰς τὴν παραφίμωσιν ἡ ἀκροβυστία δὲν ἠμπορεῖ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ τραβιχθῇ ὀμπρὸς, διὰ νὰ σκεπασθῇ ἡ βάλανος, ἡ ὁποία τότε στέκει ὅλη γυμνὴ καὶ δυνατὰ πρησμένη ἔξω ἀπὸ τὴν ἀκροβυστίαν. Ἡ παραφίμωσις λέγεται καὶ σπανιόλικη λαιμαριά⁴⁶, ἤγουν γιακάς⁴⁷.

Παροτίδες, λέγονται δύο βαλανίδια, ὅπου εἶναι ἔμπροσθεν, ὑποκάτω καὶ ὀπίσω ἀπὸ τὰ αὐτία, ἤγουν μία εἰς τὸ δεξιὸν καὶ μία εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος. Αὐταὶ πρίσκονται πολλάκις καὶ κάμνουν πρισκάρια ὀπίσω εἰς τὰ αὐτία. Ὅμοίως καὶ εἰς τὴν πανούκλαν πρίσκειται ἢ ἡ μία παροτίδα μόνον ἢ καὶ αἱ δύο.

Πέγγαις ἢ βούλλαις, ἰδὲ βούλλαις.

Πεισματικὴ καὶ κακοήθης ἀρρωστία, λέγεται ἡ κακὴ ἀρρωστία, ὅπου εἶναι κακῆς διαθέσεως καὶ δὲν ὑπακούει εἰς τὰ ἰατρικά.

²⁵⁰ **Πεισματικὴ κακοήθης ἀφροδισιακὴ γονόρροια**, λέγεται ἡ γονόρροια τῆς μαλαφράντζας, ὅπου εἶναι κακῆς διαθέσεως καὶ δὲν ὑπακούει εἰς τὰ ἰατρικά. Ἀπὸ τέτοιαν γονόρροιαν πάσχουν ἐκεῖνοι, ὅπου ἔπιασαν πολλαῖς φοραῖς τὸ σκολαμέντο καὶ ἐκεῖνοι, ὅπου εἰς τὴν ἀρχὴν ἀμέλησαν τὸ κακὸν καὶ δὲν τὸ ἐκυβέρνησαν μὲ καιρόν. Ὅμοίως καὶ ἐκεῖνοι, ὅπου ἔπεσαν εἰς χέρια τζαρλατάνων ἢ χειρουργῶν καὶ ἰατρῶν ὀλιγομαθῶν καὶ ἀπράκτων καὶ δὲν ἐθεραπεύθησαν τακτικὰ, καθὼς τὸ ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῆς ἀρρωστίας καὶ τὰ συμπτώματα. Τέτοιους εἶχα εἰς τὴν θεραπείαν μου πολλότατους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ περισσοὺς ἰάτρευσά μὲ

46. Ἡ «λαιμαριά» εἶναι τὸ περιλαίμιο.

47. Ὁ «γιακάς» (τουρκ.) περιλαίμιο, κολάρο.

τελειότητα. Πολλοὶ ὅμως ἔλαβαν ἀπὸ τὴν θεραπείαν μου μεγάλην ὠφέλειαν, μὰ μὲ ὄλον τοῦτο δὲν ἐστάθη τρόπος διὰ νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ κακὸν μὲ τὴν ὀλότητα. Ἄλλοι πάλιν, καὶ αὐτοὶ ὄχι ὀλί²⁵¹ γοι, (διότι πρέπει νὰ ὁμολογήσω τὴν ἀλήθειαν) δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἰδοῦν κανένα παραμικρὸν ὄφελος, ἐπειδὴ καὶ εἰς κανέναν τρόπον δὲν ἠμποροῦσε νὰ διορθωθῆ ἡ βλάβη, ὅπου εἶχε γένη μέσα εἰς τὴν οὐρήθραν, πρὶν τοὺς λάβω ἐγὼ εἰς τὴν θεραπείαν μου. Ὅθεν ἔμειναν ὄλοι ἔχοντες, ἐφ' ὅρου ζωῆς των, τὸν σκώληκα τὸν ἀκοίμητον μέσα εἰς τὴν ψωλὴν τους, διὰ ἀνταμοιβὴν τῶν ἀτάκτων καὶ βδελυρῶν ἡδονῶν τους.

Πεισματικὸς βουβῶνας ἀφροδισιακὸς, ἰδὲ βουβῶνας πεισματικὸς.

Περίναιον, ὀνομάζεται ὁ τόπος ἀνάμεσα τοῦ κόλου καὶ τοῦ ὀσχεοῦ, ἤγουν, τῆς σακκούλας τῶν ὀρχιδίων εἰς τοὺς ἄνδρας. Εἰς δὲ ταῖς γυναίκαὶς ἀνάμεσα τοῦ κόλου καὶ τοῦ μουνιοῦ. Λέγεται καὶ μεσοσκέλιον.

Περίοστεον, λέγεται ἡ λεπτὴ μεμβράνα, ἣγουν τὸ λεπτὸν πετζάκι, ὅπου ἀμέσως περιτυλίγει καὶ σκεπάζει τὰ κόκκαλα τοῦ σώματος. ²⁵²Μερικὰ κόκκαλα ἔχουν καὶ ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν περίοστεον. Τέτοια εἶναι τὰ συριγγώδη κόκκαλα. Ἴδὲ συριγγώδη κόκκαλα.

Πετούμενον φαρμάκι, ἰδὲ φαρμάκι δριμύτερον καὶ πετούμενον.

Πιμελώδης μεμβράνα, ἰδὲ μεμβράνα πιμελώδης.

Πιοτὰ θερμὰ, ἰδὲ θερμὰ μεθυστικὰ πιοτὰ.

Πιοτόν, ἣγουν ἀπόβρασμα ἢ δεκόκτον διὰ πιοτόν. Ἴδὲ ἀπόβρασμα.

Πιοτόν καθαριστικὸν τοῦ αἵματος, ἰδὲ καθαριστικὸν τοῦ αἵματος πιοτόν.

Πιτυρώδη λέπια, ἣγουν, μικρὰ λέπια ὡσὰν πίτυρα. Καθὼς εἶναι καὶ ἡ πιτυρίδα τῆς κεφαλῆς.

Πληθωρικοὶ νέοι, ἣγουν, νέοι γεμάτοι αἷμα καὶ αἱματώδεις.

Πνευματώδη ἰατρικὰ, λέγονται τὰ ἰατρικὰ, ὅπου ἔχουν ρακαῖς καὶ σπέρτα.

Πόνος ἀμβλὺς, ἰδὲ ἀμβλὺς πόνος.

^{|253} **Πόνος σφικτικὸς, ξεσχιστικὸς**, ἰδὲ σφικτικὸς, ξεσχιστικὸς πόνος.

Πόνος σφοδρὸς, ἰδὲ σφοδρὸς πόνος.

Πρίσμα, λέγεται, ὅταν εἰς κανένα μέρος τοῦ σώματος ἐμποδίζεται ἢ κυκλοφορία τῶν ὑγρῶν εἰς τὰ μικρὰ ἀγγεῖα καὶ γεμίζουν καὶ τεντώνονται καὶ ὑψώνονται καὶ ἔτι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνασηκώνεται τὸ μέρος καὶ γίνεται ὡσάν ὄχθος.

Πρίσματα ἀφροδισιακὰ, λέγονται τὰ πρίσματα, ὅπου προξενοῦνται ἀπὸ τὴν μαλαφράντζαν.

Πρίσματα ἀφροδισιακὰ τῶν ὀρχιδίων, ἰδὲ ἀφροδισιακὰ, σκληρὰ καὶ φλογισμένα πρίσματα τῶν ὀρχιδίων.

Πρισματάκια μικρὰ, ἰδὲ μικρὰ πρισματάκια.

Πρίσμα χαλαρὸν καὶ νερουλὸν, ἰδὲ χαλαρὸν, νερουλὸν πρίσμα.

Πρόγνωσις, ἡγουν προγνώρισις, λέγεται, ὅταν ἀπὸ τὰ σημεῖα καὶ συμπτώματα τῆς ἀρρωστίας προγνωρίζῃ ὁ πρακτικὸς ἰατρὸς καὶ προλέγῃ ἐκεῖ^{|254}να, ὅπου ἔχουν νὰ ἀκολουθήσουν εἰς τὸ ἐξῆς τοῦ ἀρρώστου.

Προφύλαξις, λέγεται, ὅταν εἰς τὴν ἀρρωστίαν, διὰ νὰ ἀποφεύγουν οἱ ἀρρωστοὶ καμμίαν μεγαλητέραν βλάβην ἢ διὰ νὰ μὴ γένη κανένα βαρὺ σφάλμα, διορίζῃ ὁ ἰατρὸς τι ἔχουν νὰ μεταχειρισθοῦν ἢ προστάξῃ ἀπὸ τι πρέπει νὰ ἀπέχουν, προλέγωντάς τους πάντοτε τὰ κακὰ, ὅπου ἡμποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν, ἄν δὲν φυλάξουν τὴν παραγγελίαν του.

Πυρετοὶ φλεγμονώδεις, λέγονται οἱ πυρετοὶ, ὅπου προέρχονται ἀπὸ φλεγμονὴν καὶ φλόγωσιν ἐνὸς ἢ περισσοτέρων μερῶν τοῦ σώματος. Λόγου χάριν, ἓνας ἀρρωστος ἔχει μεγάλον πυρετὸν καὶ θερμὴν καὶ καῦσιν, ὁ σφυγμὸς του εἶναι ὀγλίγωρος, σκληρὸς, τεντωμένος καὶ γεμάτος, ἔχει δίψαν μεγάλην καὶ κεφαλόπονον καὶ τὸ ἓνα του τὸ ὀμμάτι εἶναι πολλὰ κόκκινον, πρισμένον καὶ φλογισμένον μὲ σφοδρὸς ^{|255}πόνους. Εἰς τοῦτον τὸν ἀρρωστον ὁ πυρετὸς εἶναι

φλεγμονώδης, ἐπειδὴ καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν φλεγμονὴν καὶ φλόγωσιν τοῦ ὀμματίου.

Πυρετός, ἤγουν θέρμη ἢ θερμασία.

Πυρετός ἀφροδισιακός, ἰδὲ ἀφροδισιακός πυρετός.

Πυρετός βρασματοῦδης, ἰδὲ βρασματοῦδης πυρετός.

Πυρετός ἐνδίδει, ἰδὲ ἐνδίδει ὁ πυρετός.

Πυρετός συνεχῆς, ἰδὲ συνεχῆς πυρετός.

Πυρετός συνεχῆς κοινός, ἤγουν τῆς ἀράδας συνεχῆς θερμασία.

Πυρετώδεις βράσες, ἰδὲ βράσες πυρετώδεις.

Πυροὶ νέοι, ἰδὲ νέοι θερμοὶ, πυροί.

P

Ραγάδαις, λέγονται αἱ σχισμάδαις, ὅπου γίνονται εἰς τὰ χέρια, εἰς τὰ ποδάρια, εἰς τὸν κῶλον, εἰς τὸ μουνὶ καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Εἰς τὴν τρύπαν τοῦ κῶλου ὀλόγουρα σκά²⁵⁶ζει τὸ δέρμα καὶ κάμνει ραγάδαις. Αἱ ραγάδαις προέρχονται καὶ ἀπὸ ἀψάδαν ἢ ἀλμύραν τοῦ αἵματος. Εἰς τοὺς μαλαφραντζιασμένους ὁμως προξενοῦνται ἢ ραγάδες ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Ρίζαν γιαλάππας πολλὰ ρετζινώδη, ἤγουν, ὅπου νὰ ἔχη πολλὴν ρετζίνην. Αἱ ρίζαις τῆς γιαλάππας, ὅπου εἶναι βαρυαῖς, παχυαῖς, μαυροδεραῖς καὶ ἀνάφτου εὐθύς, ὅπου ταῖς ἐγγίξη τινὰς εἰς τὴν φλόγαν τοῦ ἀναμμένου κηριοῦ, ἔχουν πολλὴν ρετζίνην.

Ριζωμένη ἀφροδισιακὴ γονόρροια, λέγεται ἡ γονόρροια, ὅπου στερεώνεται καὶ ριζώνει μέσα εἰς τὴν οὐρήθραν καὶ προξενεῖ ἐκεῖ καμμίαν βλάβην ἢ κανένα σύμπτωμα, ὅπου δύσκολα διορθώνεται.

Ρόζοι, εἶναι πρίσματα, ὅπου γίνονται εἰς τὰ κόκκαλα καὶ παρομοιάζουν τοὺς ρόζους τῶν δένδρων εἰς τὸ πιάσιμον. Οἱ ρόζοι τῶν κοκκάλων ²⁵⁷εἶναι σκληρότεροι ἀπὸ τοὺς τόφους καὶ ὄχι τόσον σκληροὶ, ὡσὰν αἱ ἐξόστωσες.

Ρόζοι ἀφροδισιακοὶ, λέγονται οἱ ρόζοι τῶν κοκκάλων, ὅπου προέρχονται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Σ

Σιαλισμὸς, λέγεται ἡ κένωσις τοῦ σάλιου, ὅπου γίνεται μὲ ἰατρικὰ, ὅπου παρακινοῦν τὰ σάλια, καθὼς εἶναι τὰ ὑδραργυρικὰ ἰατρικὰ.

Σκέλη, ὀνομάζονται τὰ ποδάρια ἀπὸ τὰ κωλόμηλα⁴⁸ ἕως εἰς τὰ δάκτυλα.

Σκίρρος, ὀνομάζεται τὸ πρίσμα, ὅπου εἶναι σκληρὸν ὡσὰν πέτρα. Οἱ σκίρροι γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς ἀδένας, ἤγουν εἰς τὰ βαλανίδια, ὅταν δηλαδὴ κανένας ἀδένας πισθῆ καὶ φλογισθῆ καὶ δὲν διαλυθῆ, ἤγουν δὲν σκορπίσῃ, μῆτε ἐμπυάσῃ, ἀλλὰ παύῃ ἢ φλόγωσις, καὶ τὸ πρίσμα πετρώνεται καὶ γίνεται σκληρὸν καὶ δυνατὸν ὡσὰν πέτρα.

²⁵⁸ **Σκίρροι ἀφροδισιακοὶ**, λέγονται οἱ σκίρροι, ὅπου προέρχονται ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς μαλαφράντζας.

Σκληρὰ καὶ φλογισμένα ἀφροδισιακὰ πρίσματα τῶν ὀρχιδίων, ἰδὲ πρίσματα ἀφροδισιακὰ τῶν ὀρχιδίων.

Σκληροὶ βουβῶνες, ἰδὲ βουβῶνες σκληροὶ καὶ τὰ ἐξῆς.

Σκληρόχειλα ἔλκη, λέγονται τὰ ἔλκη, τῶν ὁποίων τὰ χεῖλη ὀλόγουρα εἶναι πετζιασμένα καὶ σκληρόπετζα.

Σκλήρωμα, λέγεται, ὅταν ἓνα μέρος τοῦ σώματος γίνεται σκληρὸν καὶ δυνατὸν. Ὁμοίως καὶ τὸ πέτζιασμα λέγεται σκλήρωμα.

Σκολαμέντο⁴⁹, ἰδὲ ἀφροδισιακὴ γονόρροια.

Σπερματικὰ δοχεῖα⁵⁰, λέγονται αἱ δύο φουσκοπούλλαις, ὅπου κρατοῦν τὸ σπέρμα τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἶναι ἴσια εἰς τὸν λαιμὸν τῆς κατουρόφουσкас πρὸς τὸ ὀπισινὸν μέρος της. Τὸ σπέρμα ²⁵⁹ ἔρχεται εἰς τὰ σπερματικὰ δοχεῖα ἀπὸ τὰ ὀρχί-

48. Τὰ «κωλόμηλα» εἶναι οἱ γλουτοί.

49. Ἴταλ. «scolamento» εἶναι ἡ γονόρροια.

50. Εἶναι ἡ σπαραματοδόχος κύστη. Ὡς «φουσκοπούλα, vesicula, κυστίδιον» ἀναγράφεται στὸ Γερασίου Βλάχου, *Θησαυρὸς...*, ὁ.π., σ. 599.

δια, ὅπου ξεχωρίζεται ἀπὸ τὸ αἷμα. Τὸ κάθε ἓνα ἔχει πόρον μέσα εἰς τὴν οὐρήθραν καὶ ἀπὸ αὐτοῦς ἀπερνᾷ τὸ σπέρμα καὶ χύνεται ἔξω ἀπὸ τὴν οὐρήθραν εἰς τὸν συνουσιασμόν.

Σταθεραὶ διαταγαί, ἡγουν διάταξεις στερεαῖς καὶ τάξεις, ὅπου νὰ φυλάγονται παντοῦ καὶ πάντοτε.

Σταθερὴ καλλιτέρευσις, λέγεται, ὅταν ἡ ἀρρωστία καλλιτερεύη καὶ γίνεται καλλίτερα καὶ δὲν χειροτερεύη πλέον, ἀμὴ μὲν στερεὰ ἢ καλλιτέρευσις τῆς. Ἐπειδὴ καὶ εἶναι καὶ προσωρινὴ καλλιτέρευσις, ὅπου δὲν βαστᾷ πολὺν καιρόν.

Σταματημένη γονόρροια, ἡγουν, ὅπου τὴν σταμματᾷ τινὰς πρὸ καιροῦ μὲ ἰατρικὰ στυπτικὰ, ἡγουν ὅπου στύφουν καὶ σταματοῦν.

Στερεὰ μέρη τοῦ σώματος, εἶναι ὅσα συνίστανται ἀπὸ ἴναις, καθὼς εἶναι τὰ κόκκαλα, οἱ χόνδροι, τὰ πον²⁶⁰τικᾶκια, οἱ ἀδένες αἱ μεμβράναις, τὸ δέρμα, αἱ ἀρτηρίαις, αἱ φλέβαις, τὰ νεῦρα, οἱ τένοντες ἢ ἀπονεύρωσες καὶ οἱ σύνδεσμοι. Ἀπὸ τὰ ὅποια συνίσταται ὅλον τὸ σῶμα καὶ ὅλα τὰ ἐντόσθια τοῦ ἀνθρώπου. Μέσα εἰς τὰ στερεὰ κυκλοφοροῦν τὰ ὑγρά, ἡγουν τὰ τρεχούμενα, καθὼς εἶναι τὸ αἷμα καὶ τὰ πνεύματα καὶ ὅσα ἄλλα ξεχωρίζονται ἀπὸ τὸ αἷμα, ὡσὰν ὁ ὄρρος καὶ ἡ λύμφα καὶ τὰ λοιπά.

Στηθοκόκκαλον⁵¹, ἡγουν, κόκκαλον τοῦ στήθους, λέγεται ὅλον τὸ ἐμπροσθινὸν κόκκαλον ἀπὸ τὸ χουλιαράκι⁵² τοῦ ἀνθρώπου ἕως εἰς τὸν λαιμόν, ἀναμεταξὺ τῶν πλευρῶν τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης μεριᾶς.

Στόμα τῆς οὐρήθρας, λέγεται ἢ ἔξω τρύπα τῆς ψωλῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν χύνεται ἔξω τὸ κάτουρον, ὅταν κατουροῦμεν.

²⁶¹ **Στόματος τέτανος,** ἰδὲ τέτανος τοῦ στόματος.

Στραγγουρία, λέγεται, ὅταν ὁ ἄνθρωπος κατουρᾷ ἀπὸ σταλαγματίαν εἰς σταλαγματίαν μὲ πόνον πολλὰ σφοδρὸν καὶ μὲ συχνὴν παρακίνησιν διὰ νὰ κατουρήσῃ.

51. Τὸ στέρνον.

52. Ὡς «χουλιαράκι» ὀνομάζει τὸ μικρὸ κοίλωμα στὴν ξιφοειδῆ ἀπόφυση τοῦ στέρνου.

Στραγγουρία ἀφροδισιακή, ἰδὲ ἀφροδισιακὴ στραγγουρία.

Στυπτικὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου στύφουν καὶ σφίγγουν.

Στυπτικοὶ κλυστηριασμοὶ, λέγονται οἱ κλυστηριασμοὶ, ὅπου στύφουν καὶ σφίγγουν. Ἴδὲ κλυστηριασμός.

Συγχωροῦν αἱ δυνάμεις τοῦ ἄρρωστου, ἤγουν, καθὼς ἡμπορεῖ ὁ ἄρρωστος νὰ ὑποφέρῃ τὰ κινητικά. Διότι εἶναι ἄρρωστοι, ὅπου ἡμποροῦν νὰ ὑποφέρουν κάθε τρίτην ἢ τετάρτην ἡμέραν ἓνα κινητικὸν χωρὶς νὰ ἀδυνατήσουν. Καὶ εἶναι πάλιν ἄλλοι, ὅπου ἀδυνατίζουν. Ὅθεν οἱ τοιοῦτοι πρέπει νὰ παίρνουν τὰ κινητικά κάθε ἕκτην ἢ ὀγδόην ἡμέραν ἢ καὶ ²⁶² μακρύτερα ἀκόμι. Τὸ ἴδιον ἐννοεῖται καὶ μὲ ταῖς φλεβοτομίαις.

Σύμπτωμα, λέγεται κάθε περίστασις, ὅπου παρὰ φύσιν συμβαίνει εἰς μίαν ἀρρωστίαν. Λόγου χάριν, εἰς τὸν πυρετὸν ἀκολουθοῦν συμπτώματα, ὁ κεφαλόπονος, ἡ δίψα, ἡ ἀϋπνία, ἡ ἀνορεξία καὶ ἄλλα παρόμοια. Τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ λέγεται σύμπτωμα τῆς ἀρρωστίας.

Σύμπτωμα αἰσθητὸν, ἰδὲ αἰσθητὸν σύμπτωμα.

Συνεχῆς βράσις, ἤγουν ἀνάβρασις τοῦ αἵματος, ὅπου ἐξακολουθεῖ νὰ κρατῆ δια πολλὸν καιρὸν χωρὶς καμμίαν διακοπὴν. Ἴδὲ αἷματος ἀνάβρασις.

Συνεχῆς πυρετὸς, λέγεται ἡ θέρμη, ὅπου χωρὶς νὰ διαλείψῃ, ἤγουν, χωρὶς νὰ κάμῃ διακοπὴν, κρατεῖ κατὰ συνέχειαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἕως εἰς τὸ τέλος τῆς δια περισσαῖς ἡμέραις εἰς τὴν ἀράδαν.

²⁶³ **Συνεχῆς πυρετὸς κοινὸς**, ἤγουν τῆς ἀράδας συνεχῆς θέρμη.

Συνηθισμένη καθημερινὴ θεραπεία, λέγεται ἡ κοινὴ θεραπεία, ὅπου οἱ ἱατροὶ συνηθίζουν νὰ κάμνουν εἰς τὴν ἀφροδισιακὴν γονόρροϊαν.

Συνουσιασμός, ἤγουν, συνεύρεμα καὶ σμίξις σαρκικὴ ἀνδρὸς καὶ γυναικός.

Συνουσιασμός μολευτικὸς καὶ ἀκάθαρτος, λέγεται, ὅταν ἓνας γερὸς ἄνδρας συνουσιάζεται μετὰ μίαν γυναῖκα μαλαφραντζιασμένην καὶ ἄπαστρην ἢ μία γερὴ γυναῖκα σμίγεται μετὰ ἄνδρα μαλαφραντζιασμένον.

Συτζάκισμα⁵³ εἰς τοὺς βραχίονας καὶ εἰς τὰ σκέλη, λέγεται, ὅταν τινὰς αἰσθάνεται, ὡσὰν νὰ εἶναι καταδαρμένα καὶ πονεμένα τὰ σκέλη καὶ οἱ βραχίονές του.

Σύριγγες⁵⁴, εἶναι ἔλκη βαθυὰ, στενὰ καὶ μακρουλὰ καὶ μετὰ κόλλον πετζιασμένον ἀπὸ μέσα. Λέγονται καὶ φίστουλαις.

²⁶⁴ **Συριγγώδη κόκκαλα**, λέγονται τὰ κόκκαλα, ὅπου εἶναι κούφια ἀπὸ μέσα καὶ ἔχουν μυελὸν, καθὼς εἶναι τὰ κόκκαλα τῶν χερῶν καὶ τῶν ποδαρίων.

Σφικτικὸς, ξεσχιστικὸς πόνος, λέγεται ὁ πόνος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν τόπον, ὅπου εἶναι, κάμνει συναίσθησιν, ὡσὰν νὰ σφίγγονται καὶ νὰ ξεσχίζονται τὰ κόκκαλα.

Σφοδρὸς πόνος, ἦγουν μεγάλος καὶ δυνατὸς πόνος.

Σφυγμὸς, λέγεται τὸ κτύπημα τῶν ἀρτηριῶν. Ἐπειδὴ καὶ βάνωντας τινὰς τὸν δάκτυλόν του ἐπάνω εἰς καμμίαν ἀρτηρίαν, τὴν αἰσθάνεται νὰ κτυπᾷ. Τὸ ὁποῖον κτύπημα γίνεται ἀπὸ τὴν διαστολὴν καὶ συστολὴν τῆς ἀρτηρίας, ἢ ὁποῖα χωρὶς διακοπὴν διαστέλλεται καὶ συστέλλεται, ἦγουν, ἐξαπλώνεται καὶ συμμαζώνεται ἐν ὅσῳ ζεῖ ὁ ἄνθρωπος.

53. Ἐνδιαφέρουσα ἢ προσθήκη ἀπὸ τὸν ἰατρὸ Ἰωάννη Νικολίδη τῆς πρόθεσης «συν», ἐπιτείνοντας ἔτσι τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «τζάκισμα», τὴν καταπύνηση τοῦ σώματος. Προσθέτομε ὅτι τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς, ὅπως ἔχουμε παρατηρήσει, χρησιμοποιεῖ σὲ ἔργα τοῦ τῆς περιόδου 1790 καὶ 1797 λέξεις «πεποιημένες» ἀπὸ τὸν ἴδιον μετὰ τὴν πρόθεσιν «συν», πὺ δὲν περιλαμβάνονται στὰ λεξικά. Βλ. Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ὁ Ρήγας μεταφραστὴς τῶν Ὀλυμπίων τοῦ Μεταστάσιου*, Αθήνα 2001, σ. 36-37, καὶ «Οἱ “πεποιημένες” λέξεις τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ μετὰ τὴν πρόθεσιν “συν”». *Θεσσαλικὸ Ἡμερολόγιον*, τόμ. 87, 2025, σ. 321-324.

54. Ὁ ὄρος «σύριγγς» ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Γαληνὸν, *Περὶ τῶν παρὰ φύσιν ὄγκων*, κεφ. Ε', ἐκδ. Kühn, τόμ. VII, σ. 718. Ὁ Νικολίδης ἀναγράφει καὶ τὴν λατινικὴν λέξιν «φίστουλα, fistula».

²⁶⁵**Σῶμα**, ἡγουν κορμί. Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται ἀπὸ στερεὰ καὶ ὑγρά. Ἴδὲ στερεὰ μέρη τοῦ σώματος.

Σώματος ἐξωτερικὰ μέρη, ἰδὲ ἐξωτερικὰ μέρη τοῦ σώματος.

Σώματος ἐπιφάνεια, ἰδὲ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος.

Σώματος στερεὰ μέρη, ἰδὲ στερεὰ μέρη τοῦ σώματος.

Τ

Τέλος τῆς οὐρήθρας, λέγεται τὸ μέρος τῆς οὐρήθρας, ὅπου τελειώνει εἰς τὴν βάλανον, ἡγουν, εἰς τὸ κεφάλι τῆς πωλῆς. Ἐκεῖ εἶναι καὶ τὸ στόμα τῆς οὐρήθρας.

Τερηδόνα, λέγεται τὸ ἔλκος τῶν κοκκάλων. Κοινῶς λέγεται σαράκι τῶν κοκκάλων. Ἐπειδὴ καὶ ἡ τερηδόνα κατατρῶγει τὰ κόκκαλα.

Τερηδόνα ἀφροδισιακὴ, ἰδὲ ἀφροδισιακὴ τερηδόνα.

Τέτανος τοῦ στόματος, λέγεται, ὅταν παρά φύσιν συσφίγγεται σπα²⁶⁶σμοδικὰ τὸ κατασάγουνον εἰς τὸ σαγόνι καὶ δὲν ἠμπορεῖ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀνοιχθῇ τὸ στόμα.

Τοπικὴ ἀρρωστία, ἰδὲ ἀρρωστία τοπικὴ.

Τόφοι, λέγονται τὰ πρίσματα τῶν κοκκάλων, ὅπου δὲν εἶναι ἀκόμι τόσον σκληρὰ, ὡσάν τὰ κόκκαλα. Οἱ τόφοι εἶναι ὀλίγον ἀπαλώτεροι ἀπὸ τοὺς ρόζους. Ἴδὲ ρόζοι καὶ ἐξόστωσις.

Τόφοι ἀφροδισιακοὶ, λέγονται οἱ τόφοι, ὅπου γεννῶνται ἀπὸ τὴν μαλαφράντζαν.

Τρέξιμον συνεχές, λέγεται, ὅταν τρέχη ἀκατάπαυστα στάζωντας καμμία ὕλη ἀπὸ τὴν οὐρήθραν ἢ ἀπὸ ἄλλο μέρος.

Τρίψιμον, λέγεται, ὅταν τρίβη τινὰς κανένα μέρος τοῦ σώματος ἢ καὶ ὅλον τὸ σῶμα. Ξηρὸν τρίψιμον λέγεται, ὅταν τρίβη τινὰς με τὴν ἀπαλάμην ἢ με κανένα πανὶ καπνισμένον. Ὑγρὸν τρίψιμον λέ²⁶⁷γεται, ὅταν τρίβη τινὰς ἀλείφοντας τὸ μέρος με λάδι ἢ με ἀλειφὴν ἢ με ἄλλο τίποτες ὑγρὸν.

Υ

Ὑγεία, λέγεται ἡ γερὴ καὶ φυσικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου σώματος, ἡγουν, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχη κανέναν πόνον καὶ ἡμπορῇ νὰ κάμη εὐκόλα, ἐλεύθερα, σωστὰ καὶ σταθερὰ ὄλαις ταῖς ἐνέργειαις, ὅπου ἀνήκουν εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Ὑγρὴ καὶ φλεγματώδης κράσις, ἰδὲ κράσις ὑγρὴ καὶ φλεγματώδης.

Ὑδραργυρικὰ ἱατρικὰ, λέγονται τὰ ἱατρικὰ, ὅπου ἔχουν ὑδράργυρον, ἡγουν διάργυρον.

Ὑλὴ γλισχρὴ καὶ κολλώδης, λέγεται ἡ ὕλη, ὅπου τραβιέται καὶ σέρνεται ὡσὰν μύξα καὶ κολλᾷ ὡσὰν κόλλα.

Ὑλὴ γονορροϊκὴ, ἰδὲ γονορροϊκὴ ὕλη.

Ὑλὴ ἐμπυώδης καὶ μυξώδης, ἡγουν, ὅπου εἶναι ὡσὰν ἔμπος καὶ ὡσὰν μύξα.

²⁶⁸ **Ὑλὴ δρμεῖα**, ἡγουν, ἀψυὰ ὕλη.

Ὑπερβολικὰ κινήματα τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς. Τοῦ σώματος κινήματα εἶναι τὸ περιπάτημα, τὸ πιλάλημα, τὸ πήδημα, ὁ χορὸς, ἡ καβάλλα καὶ ἄλλα τέτοια. Τῆς ψυχῆς κινήματα, τὰ ὅποια λέγονται καὶ πάθη τῆς ψυχῆς, εἶναι ἡ χαρὰ, ἡ λύπη, ὁ φόβος, ὁ θυμὸς, ἡ συλλογὴ, ὁ ἔρωτας καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ὑπερσαρκώματα, λέγονται τὰ κονδυλώματα καὶ ἡ μυρμηγκιαῖς, ἡγουν οἱ ρίτζοι καὶ μπαστραβίτζαις⁵⁵ καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἰδὲ κονδυλώματα.

Φ

Φαγούρα⁵⁶, ἡγουν ξυσμάρα, λέγεται, ὅταν μᾶς τρώγη πουθενᾶ τὸ δέρμα τόσον, ὅπου δὲν ἡμποροῦμεν νὰ κρατηθοῦμεν ἀπὸ τὸ ξύσιμον.

55. Εἶναι οἱ μυρμηγκιές.

56. Ὁ Γεώργιος Ζαβίρας, *Ἰατρικαὶ παραινέσεις*, ὁ.π., σ. 200, γιὰ τὸν ὄρο «φαγούρα» χρησιμοποιεῖ ἐπὶ πλέον καὶ τὸν ὄρο «κνισμός».

Φαγεδαινικὰ ἔλκη, λέγονται ἐκεῖνα τὰ ἔλκη, ὅπου ὅσον πηγαίνουν, τρώγουν ὀλόγυρά τους τὸ κρέας καὶ ἐξαπλώνονται καὶ παρέκει. Λέγονται ²⁶⁹ καὶ φάγουσαις καὶ πλάκαις.

Φαγητὰ ἀρωματισμένα, ἰδὲ ἀρωματισμένα φαγητὰ.

Φαρμάκι ἀφροδισιακὸν, ἰδὲ ἀφροδισιακὸν φαρμάκι.

Φαρμάκι δριμύτερον καὶ πετούμενον, ἤγουν, φαρμάκι πολλὰ ἀψὺ καὶ λεπτότατον καὶ ὅπου ἔχει φύσιν πολλὰ πετούμενην καὶ κινεῖται εὐκόλα καὶ διαπερνᾷ πολλὰ ὀγλίγωρα καὶ ἐξαπλώνεται εἰς ὅλον τὸ σῶμα.

Φάρυγξ, ἤγουν φάρυγγας, λέγεται τὸ ὀπισινὸν μέρος τοῦ στόματος ὀπίσω ἀπὸ τὸν σταφυλίτην καὶ κάτω.

Φηκάρι τῆς μήτρας⁵⁷, λέγεται ὁ πόρος τῆς γυναικὸς, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον χώνεται ὅλη ἡ ψωλὴ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸν συνουσιασμόν. Ἀπὸ τοὺς ἀνατομικοὺς ὀνομάζεται φηκάρι, διότι μέσα εἰς αὐτὸ ἐμβαίνει ἡ ψωλὴ, καθὼς ἐμβαίνει τὸ μαχαίρι μέσα εἰς τὸ φηκάρι.

Φίμωσις, λέγεται, ὅταν ἡ ἀκροβυστία φλογισθῆ καὶ πρισθῆ τόσον, ὅπου ²⁷⁰ σκεπάζει ὅλην τὴν βάλανον τῆς ψωλῆς, ὅπου μῆτε ἡ τρύπα, ἤγουν, τὸ στόμα τῆς οὐρήθρας φαίνεται, μῆτε ἢμπορεῖ νὰ τραβιχθῆ ὀπίσω ἡ ἀκροβυστία καὶ νὰ ξεσκεπασθῆ ἡ βάλανος, ἤγουν, τὸ κεφάλι τῆς ψωλῆς.

Φλεβοτομία, λέγεται τὸ κόψιμον τῆς φλέβας, διὰ νὰ εὐγάλωμεν αἷμα. Ἔρχεται ἀπὸ τὸ φλεβοτομῶ, ἤγουν, κόπτω φλέβαν ἢ παίρνω αἷμα.

Φλεβοτομῶ τὸν ἀρρωστον ἀναλόγως μετὰς δυνάμεις του, ἤγουν, τοῦ εὐγάζω μετὰ τὴν φλεβοτομίαν τόσον αἷμα, ὅσον ἢμπορεῖ νὰ ὑποφέρῃ χωρὶς νὰ ἀδυνατήσῃ πολύ.

Φλεγμονή, ἰδὲ φλόγωσις.

Φλεγμονὴ ἀφροδισιακῆ, ἰδὲ ἀφροδισιακὴ φλεγμονή.

Φλεγμονώδης ἀφροδισιακὴ γονόρροια, ἰδὲ γονόρροια ἀφροδισιακὴ φλεγμονώδης.

Φλεγμονώδεις πυρετοὶ, ἰδὲ πυρετοὶ φλεγμονώδεις.

57. Οἱ ὄροι «φηκάρι, vagina, θήκη, ξιφοθήκη, κολεὸς» ἀναγράφονται στὸ Γερασίμου Βλάχου, *Θησαυρὸς...*, ὁ.π., Βενετία 1784, σ. 591.

²⁷¹ **Φλόγωσις**, ἡγουν φλεγμονή, εἶναι ἓνα πρίσμα κόκκινον, καυτερόν, πονητικόν καὶ σφυγμῶδες, ἡγουν, ὁποῦ καίει καὶ κτυπᾶ καὶ πονεῖ δυνατά. Προέρχεται ἀπὸ ἔμποδον τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὁποῦ εἶναι τὸ πρίσμα.

Φραγμένη κοιλία, ἰδὲ κοιλία φραγμένη.

Φυσικαὶ δυνάμεις, ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς κάποιαι ἐσωτερικαὶ δυνάμεις τοῦ σώματος, μὲ ταῖς ὁποίαις ὁ Πλάστης τῆς Φύσεως ἐπρόικισε τὰ ζῶα καὶ ἐξαιρέτως τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἀποφυγὴν καὶ θεραπείαν τῶν ἀρρωστιῶν, ἡγουν, διὰ τὴν ἡμπορῆν ὁ ἄνθρωπος ἔχοντας βοηθοὺς τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἢ νὰ μὴν ἐγγιχθῆ μηδεποσῶς ἀπὸ ταῖς ἀρρωστίαις καὶ νὰ εἶναι πάντοτε ὑγιῆς καὶ γερός, ἢ ἂν λάξη καὶ ἀρρωστήσῃ νὰ εἶναι μὲ ὅλον τοῦτο εἰς κατάστασιν νὰ χωνεύσῃ, ἂν εἶναι δυνατὸν, τὴν ὕλην τῆς ἀρρω²⁷²στίας καὶ νὰ τὴν ἀποδιώξῃ ἔξω ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ οὕτως νὰ ἰατρευθῆ καὶ νὰ γένη πάλιν γερός ὡσὰν καὶ πρῶτα. Αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, ὅταν εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν, ἀντιστέκονται πάντοτε εἰς ὅλαις ταῖς αἰτίαις, ὁποῦ ἡμποροῦν νὰ προξενήσουν καμμίαν ἀρρωστίαν εἰς τὸ σῶμα. Ανίσως ὁμως ἢ αἰτίαις τῶν ἀρρωστιῶν λάχουν δυνατώτεραις καὶ μεγαλύτεραις ἀπὸ ὅ,τι ἡμποροῦν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς αὐτὰς αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, τότε ἀκολουθοῦν ἀναγκαίως αἱ ἀρρωστίαι κατὰ τὰς αἰτίας τῶν.

Ὡς τόσον αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, ἂν καὶ δὲν ἡμποροῦν πάντοτε νὰ ἀντισταθοῦν εἰς ταῖς μεγάλαις αἰτίαις τῶν ἀρρωστιῶν καὶ διὰ τοῦτο παραχωροῦν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀφήνουν νὰ γένουν αἱ ἀρρωστίαι, μὲ ὅλον τοῦτο καὶ τότε δὲν παύουν καὶ δὲν παραδίδονται κατ' οὐδένα τρόπον, ἀμὴ ἐξακολουθοῦν νὰ παλεύουν ἀκόμι καὶ νὰ πολεμοῦν μὲ ταῖς ἀρρωστίαις καὶ πάντα πασχίζουσιν νὰ ταῖς νικήσουν καὶ νὰ ταῖς ἰστρεύσουν, ἂν ²⁷³ εἶναι δυνατὸν. Τοῦτος ὁ πόλεμος τῶν φυσικῶν δυνάμεων μὲ τὴν ἀρρωστίαν ἐξακολουθεῖ κατὰ συνέχειαν ἕως ὁποῦ νὰ γένη κρίσις, ἡγουν, ἕως ὁποῦ ἢ νὰ νικήσουν αἱ φυσικαὶ δυνάμεις καὶ νὰ σηκωθῆ ὁ ἄνθρωπος καὶ νὰ ὑγιάνῃ, ἢ νὰ νικήσῃ ἢ ἀρρωστία καὶ νὰ ἀποθάνῃ ὁ ἄρρωστος.

Ὅταν ἡ ἀρρωστία ὑπερβαίνει πάρα πολὺ τὰς φυσικὰς δυνάμεις ἢ αἰ φυσικαὶ δυνάμεις εἶναι μὲ τὴν ὀλότητα καταπονεμέναις καὶ καταπεσημέναις ἀπὸ ἀταξίας ἢ ἀπὸ ἄλλαις ἀρρωστίας, τότε ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει πολλὰ ὀγλίγωρα, χωρὶς νὰ κρατήσῃ πολὺν καιρὸν ἡ ἀρρωστία. Ἐπειδὴ καὶ αἰ φυσικαὶ δυνάμεις μὴ ὄντας εἰς κατάστασιν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τόσον μεγάλας αἰτίας καὶ ἀκολούθως νὰ ἐξακολουθήσουν διὰ πολὺν καιρὸν τὸν ἀγῶνα μὲ τόσον μεγάλας ἀρρωστίας, καταπονοῦνται καὶ πέφτουν εὐθύς καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει εἰς πολλὰ ὀλιγούττικον καιρὸν. Πρὸς παράδειγμα τούτου ἔχομεν [|]²⁷⁴ τὴν κακὴν πανούκλαν, τὴν ἀποπληξίαν, ἤγουν, τὴν καταρροὴν καὶ τουρκικώτερα δαλμᾶν⁵⁸ λεγομένην, τὰς σφοδρὰς καὶ μεγάλας ἐσωτερικὰς φλεγμονὰς, ὅπου ὀγλίγωρα ἀπερνοῦν εἰς τὴν γάγγραιναν καὶ ἄλλαις ὀξύταταις ἀρρωστίας, ὅπου ἢ εὐθύς ἢ πολλὰ ὀγλίγωρα σκοτώνουν τὸν ἄρρωστον.

Καλότυχοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι, ὅπου φυλάγονται καὶ δὲν πέφτουν εἰς ἀταξίας μεγάλας καὶ ἀκολούθως εἰς ἀρρωστίας καὶ εἰς πάθη, ὅπου φθείρουν τὰς φυσικὰς δυνάμεις τους. Αἱ ὅποια κατὰ τὸν μέγαν Ἱπποκράτην, ἐκεῖνον τὸν ἄκρον καὶ φρονιμώτατον ἱατρὸν, θεραπεύουν καὶ ἰατρεύουν ταῖς ἀρρωστίας. «Φύσιες γάρ, λέγει αὐτὸς, νούσων ἰητροί» τούτέστιν, αἰ φυσικαὶ δυνάμεις εἶναι οἱ ἱατροὶ τῶν ἀρρωστίων. Καὶ τί ἤμπορεῖ ὁ πλέον πρακτικώτερος ἱατρὸς νὰ κάμῃ μὲ ὅλην του τὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην, ἢ καὶ μὲ ὅλην του τὴν ἐμπειρίαν καὶ φρονιμάδα, εἰς ἓναν ἄρρωστον, τοῦ ὁποίου αἰ [|]²⁷⁵ φυσικαὶ δυνάμεις εἶναι μὲ τὴν ὀλότητα ἀφανισμένα; Κὰν τίτοπεξ ἄλλο πάρεξ παρηγορεῖ τὸν ἄρρωστον, ἕως ὅπου νὰ εὐγῆ ἢ ψυχῆ του. Διότι ὁ ἱατρὸς ἀπὸ λόγου του δὲν ἤμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ ἀλλέως τοῦ ἀρρώστου, πάρεξ μόνον διὰ μέσου τῶν ἱατρικῶν, ὅπου τοῦ δίδει.

58. Ὡς «νταλμᾶς» ἀναφέρεται στὸ Δημ. Αλεξανδρίδη, *Λεξικὸν πρόχειρον...*, ὁ.π., σ. 50.

Τὰ ἰατρικά του ὅμως δὲν κάνουν ἄλλο τίποτες, πάρεξ βοηθοῦν τὰ φυσικὰς δυνάμεις. Μὰ ἀφ' οὗ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις εἶναι καταπεσημέναι καὶ δὲν ἠμποροῦν κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἐνεργήσουν, τότε μηδὲ δέχονται αὐταὶ καμμίαν βοήθειαν, καὶ τὰ ἰατρικὰ μένουν εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀρρώστου ἀνεέργητα. «Φύσιος γὰρ ἀντιπραττοῦσης κενεὰ πάντα» λέγει ὁ Ἱπποκράτης, ἡγουν, ὅταν ἡ φύσις ἢ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις ἀντιμάχωνται καὶ δὲν ἐπιδέχωνται βοήθειαν τότε εἶναι ὅλα μάταια, ὅσα καὶ ἂν κάνη ὁ ἰατρός. Ὁ ἄρρωστος, ὁποῦ ἔχασε μὲ τὴν ὁλότητα τὰς φυσικὰς δυνάμεις του, εἶναι ²⁷⁶ πλεὰ χαμένος καὶ πρέπει ἢ ὀγλίγωρα ἢ ἀργὰ νὰ ἀποθάνη, ἐπειδὴ καὶ διὰ νὰ ξαναφτιασθοῦν εἰς ἕνα ἀνθρώπον φυσικαὶ δυνάμεις, δὲν εἶναι μήτε ἰατρικὰ, μήτε τέχνη εἰς τὸν κόσμον. Κακὰ λοιπόν καὶ ἀνάποδα κάμνουν ἐκεῖνοι, ὁποῦ πέφτουν συχνὰ εἰς τέτοια σφάλματα, ὁποῦ φθείρουν ἢ τὸ ὀλιγώτερον ἀδυνατίζουν καὶ ὀλιγοστεύουν τὰς φυσικὰς δυνάμεις τους.

Πλέον χειρότερα ὅμως κάμνουν ἐκεῖνοι, ὁποῦ συχνοπιάνουν τὴν ἀφροδισιακὴν γονόρροϊαν, διότι ὅσον περισσότεραι φοραῖς πιάνει ἕνας ἀνθρώπος τοῦτο τὸ κακόν, τόσον περισσότερο νοθεύεται καὶ μπασταρδεύεται τὸ αἷμα του. Ἐπειτα καὶ αἱ συχναὶ θεραπείαι τούτου τοῦ φαρμακεροῦ πάθους δὲν προξενοῦν ὀλίγην μεταβολὴν τόσον εἰς τὰ ὑγρά, καθὼς καὶ εἰς τὰ στερεὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀκολουθῶς ἀλλάζει διὰ μέσου τους καὶ μεταβάλλεται σχεδὸν ὅλη ἡ φυσικὴ κράσις τοῦ σώματος. Καθότι ὅμως αἱ φυσικαὶ δυνάμεις στέκουν εἰς τὴν φυ²⁷⁷σικὴν κράσιν καὶ καλὴν κατάστασιν τῶν ὑγρῶν καὶ τῶν στερεῶν μερῶν τοῦ σώματος, εἶναι φανερώτατον ὅτι, ἀφ' οὗ κακοπάθη ἡ φυσικὴ κράσις ὅλου τοῦ σώματος, ἀνάγκη εἶναι νὰ κακοπάθουν καὶ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, ἀμὴ ἀφ' οὗ κακοπάθουν αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, ὁποῦ κυβερνοῦν ὅλην τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τότε πρέπει ἐξ ἀνάγκης νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὸ σῶμα μία παντελεῖα διαφθορὰ, ἢ ὁποία εἶναι ἀρχὴ νεκρώσεως καὶ πάντοτε προμηνύει τὸν ἀναπόφευκτον θάνατον τοῦ τόσον ἀθλίου ἀρρώστου, ὁποῦ ἔζησεν ἀστόχαστα, σαρδαναπαλεύ-

ωντας ἀσώτως τὰς φυσικὰς δυνάμεις του, τὴν υγιάν του καὶ τὴν ζωὴν του.

Χ

Χαλαραῖς ἴναις, ἰδὲ ἴναις χαλαραῖς.

Χαλαρὸν, νερουλὸν πρίσμα, λέγεται τὸ πρίσμα, ὅπου εἶναι ἀπλὸν, ἄσπρον καὶ χωρὶς πόνον ἢ καύσιν.

^{|278}**Χαλάρωσις τῶν μερῶν**, ἰδὲ ἀδυναμία καὶ χαλάρωσις τῶν μερῶν.

Χόρτα μαλακτικὰ, ἰδὲ μαλακτικὰ χόρτα.

Χρονικοὶ ἀφροδισιακοὶ πόνοι τοῦ λαιμοῦ, ἰδὲ ἀφροδισιακοὶ πόνοι τοῦ λαιμοῦ χρονικοί.

Χρονικοὶ ἀφροδισιακοὶ πόνοι τῶν ὀμμάτων, ἰδὲ ἀφροδισιακοὶ πόνοι τῶν ὀμμάτων χρονικοί.

Χυμοὶ τοῦ σώματος, λέγονται τὰ ὑγρά, ὅπου κυκλοφοροῦν μέσα εἰς τὸ σῶμα, ἤγουν, τὸ αἷμα ἀπλῶς παρμένον καὶ ὅλα ὅσα ξεχωρίζονται ἀπὸ αὐτό.

Χυμῶν διαφθορὰ, ἤγουν σαπισμὸς καὶ χαλασμὸς τῶν χυμῶν τοῦ σώματος.

Χωνύει καὶ γλυκαίνει τὴν ἀφροδισιακὴν δριμύτητα, ἰδὲ δριμύτης ἀφροδισιακὴ χωνεύεται καὶ γλυκαίνεται.

Ψ

Ψώρα κακοήθης καὶ λεπιδωτὴ, ἰδὲ κακοήθης καὶ λεπιδωτὴ ψώρα.

Κυκλοφορούν επίσης στη σειρά
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

